

Riksrevisjonens rapport om forskningsetikk i universitets- og høyskolesektoren

Rapportert i Dokument 1 (2021-2022)

Forsidebilde: Riksrevisjonen

ISBN 978-82-8229-516-1

Mottaker: Kunnskapsdepartementet

Revisjonen er gjennomført som en del av Riksrevisjonens kontroll av disposisjoner i henhold til *lov om Riksrevisjonen* § 9 første ledd, *instruks om Riksrevisjonens virksomhet* § 3 første ledd bokstav b, Riksrevisjonens faglige retningslinjer for etterlevelsesrevisjon og INTOSAIs standard for etterlevelsesrevisjon (ISSAI 4000).

Innhold

1	Sammendrag	6
2	Innledning	7
3	Revisjonens mål og problemstillinger	13
4	Revisjonskriterier	14
4.1	Har forskningsinstitusjonene lagt til rette for at forskningen ved institusjonene skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer?	14
4.2	Har forskningsinstitusjonene etablert systemer som sikrer at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget og behandlet?	15
5	Metoder	17
6	Funn	19
6.1	Forskningsinstitusjonene har ikke etablert systemer som legger til rette for at alle ansatte som arbeider med forskning, får tilstrekkelig opplæring	19
6.1.1	Forskningsetikk er lederforankret, men praksis og kultur varierer mellom virksomhetene	19
6.1.2	Forskningsinstitusjonene har ikke fastsatt hva som er nødvendig opplæring	21
6.1.3	Forskningsinstitusjonene har ikke systematisk oppfølging av at alle får opplæring	22
6.2	Forskningsinstitusjonene har ikke gode nok systemer for å sikre at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget, behandlet og rapportert	23
6.2.1	Arbeidet med å avdekke mulige brudd er uklart og varierende	24
6.2.2	Virksomhetene har i hovedsak etablert redelighetsutvalg	25
6.2.3	Det er mangler ved virksomhetenes retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd	27
6.2.4	Det er mangler ved institusjonenes rapportering av mulige alvorlige brudd til Granskingsutvalget.....	29
6.2.5	Saker behandlet hos virksomhetene og rapportert til Granskingsutvalget i perioden 2018–2020	33
6.2.6	Sanksjoner eller reaksjoner etter brudd	34
7	Konklusjoner	36
	Vedlegg 1: Spørrebrev til virksomhetene om forskningsetikk	41

Tabelloversikt

Tabell 1 Oversikt over statlige forskningsinstitusjoner i UH-sektoren	8
Tabell 2 Oversikt over redelighetsutvalg	26

Figuroversikt

Figur 1 Oversikt over antall vitenskapelige publikasjoner per virksomhet i 2020.....	9
Figur 2 Oversikt over tildeling per virksomhet i 2019	10
Figur 3 Oversikt over innrapporterte saker og henvendelser til Granskingsutvalget for årene 2018– 2020	11
Figur 4 Prosess for å behandle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer ved HINN og USN	29
Figur 5 Oversikt over antall saker i perioden 2018–2020.....	33
Figur 6 Antall publikasjoner og saker om mulige brudd behandlet	34
Figur 7 Saker om mulige brudd behandlet hos virksomhetene	40

1 Sammendrag

De ulike departementene har ansvaret for forskningen innenfor sine fagområder, og Kunnskapsdepartementet har i tillegg et overordnet og koordinerende ansvar. Forskere og forskningsinstitusjoner har et lovfestet ansvar for å sikre at all forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Manglende etterlevelse av normer og krav til forskningsetikk kan ha stor betydning for kvaliteten på og troverdigheten til forskningen. De statlige forskningsinstitusjonene i Universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren) består av ti universiteter og elleve høyskoler som er direkte underlagt Kunnskapsdepartementet, og forskning er en stor og viktig del av oppgavene til disse virksomhetene. UH-sektoren, sammen med universitetssykehusene, sto for 35 prosent av FoU-utgiftene i Norge i 2018. Det tilsvarte 25,2 milliarder kroner.

Målet med revisjonen er å kontrollere om de statlige forskningsinstitusjonene i UH-sektoren har lagt til rette for og sikrer at forskningen skjer i henhold til lov og anerkjente forskningsetiske normer og regler.

Sentrale kriterier for å besvare revisjonens problemstillinger har vært *lov om organisering av forskningsetisk arbeid* (forskningsetikkloven), *forskrift om forskningsetiske komiteer og utvalg* (forskningsetikkforskriften) og proposisjonen og innstillingen til forskningsetikkloven (Prop. 158 L (2015–2016) og Innst. 192 L (2016–2017)). Revisjonen omfatter alle de 21 statlige forskningsinstitusjonene i UH-sektoren.

For å besvare problemstillingene har vi intervjuet De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK) og Nasjonalt utvalg for granskning av uredelighet i forskning (Granskingsutvalget). Deretter sendte vi et brev med spørsmål til alle UH-virksomhetene. I det samme brevet etterspurte vi relevant dokumentasjon. Vi har sammenstilt og analysert alle dokumenter og svar på spørsmål.

Revisjonen konkluderer med at forskningsinstitusjonene i UH-sektoren ikke gjør nok for å sikre at forskningen skjer i henhold til forskningsetikkloven og anerkjente forskningsetiske normer og regler.

Revisjonen viser at

- forskningsinstitusjonene ikke har etablert systemer som legger til rette for at alle ansatte som arbeider med forskning, får tilstrekkelig opplæring
- forskningsinstitusjonene ikke har gode nok systemer for å sikre at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget, behandlet og rapportert

Utkast til rapport ble lagt fram for Kunnskapsdepartementet ved brev 26. mars 2021. Departementet har i brev 30. april 2021 gitt kommentarer til rapportutkastet. Kommentarene er i hovedsak innarbeidet i endelig rapport.

2 Innledning

I 2017 kom det en ny lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven). Formålet med loven er å bidra til at forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Loven har gitt virksomhetene et tydeligere og mer konkret ansvar for å håndtere forskningsetiske spørsmål og spre kompetanse innenfor forskningsetikk. Forskere og forskningsinstitusjoner har et lovfestet ansvar for å sikre at all forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer, og den enkelte forsker har et selvstendig ansvar i alle ledd av forskningsprosessen.

Forskningsinstitusjonene skal legge til rette for at forskerne enkelt kan følge anerkjente forskningsetiske normer, og de skal ha et system for å avdekke og behandle eventuelle brudd. Institusjonene skal også ha et redelighetsutvalg som skal ha nødvendig kompetanse i forskning, forskningsetikk og jus. Hvordan utvalget skal brukes, er opp til virksomhetene. Forskningsetikkloven § 8 definerer vitenskapelig uredelighet som forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning.

Forskning og høyere utdanning står sentralt i utviklingen av et bærekraftig samfunn, og dette danner rammen for regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning.¹ I langtidsplanen gir regjeringen prioriteringer for forskningen. De viser til den nye loven om organisering av forskningsetisk arbeid og at denne loven skal bidra til at forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Videre i planen viser de til at forskningsetikkloven pålegger alle forskningsinstitusjoner i Norge å gi opplæring i forskningsetikk, men at undersøkelser² tyder på at dette ansvaret ikke alltid blir godt nok ivaretatt.

De ulike departementene har ansvaret for forskningen innenfor sine fagområder, og Kunnskapsdepartementet har i tillegg et overordnet og koordinerende ansvar.³ Oppfølgingen av langtidsplanen framgår av Prop. 1 S (2019–2020). Kunnskapsdepartementet styrer universiteter og statlige høyskoler (UH-sektoren) gjennom tildelingsbrev, som også viser til langtidsplanen. Utover dette har sektoren en stor grad av selvstyre, både når det gjelder hvordan de følger opp de politiske prioriteringene, og hvordan de organiserer forskningen.⁴

Rammebevilgningen til universiteter og høyskoler bevilges over Kunnskapsdepartementets budsjett. Den statlige rammebevilgningen er satt sammen av tre deler: basis, utdanning og forskning. Forskning skal gi uttelling for resultater innenfor forskning og består av både en strategisk og en resultatbasert bevilgning. Den resultatbaserte omfordelingen (RBO) skjer på grunnlag av institusjonenes oppnådde resultater på fire indikatorer som skal stimulere til økt forskningsaktivitet og konkurranse mellom institusjonene om forskningsbevilgningene:

- antall doktorgradskandidater, kandidater fra Program for kunstnerisk utviklingsarbeid og samarbeid om doktorgradsutdanning
- publikasjonspoeng beregnet på grunnlag av vitenskapelige publiseringer i særskilte tidsskrifter
- mottatt tildeling fra EUs rammeprogram for forskning og definerte randsoneaktiviteter tilknyttet dette
- mottatt tildeling fra Norges forskningsråd og regionale forskningsfond

---

¹ Meld. St. 4 (2018–2019). *Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2019–2028*.

² Research Integrity in Norway - RINO (FEK 2018).

³ <https://www.regjeringen.no/no/tema/forskning/innsiktsartikler/forskningssystemet/id2000708/>

⁴ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/veileder-for-sektoransvaret-for-forskning/id2570123/>

Tabell 1 Oversikt over statlige forskningsinstitusjoner i UH-sektoren

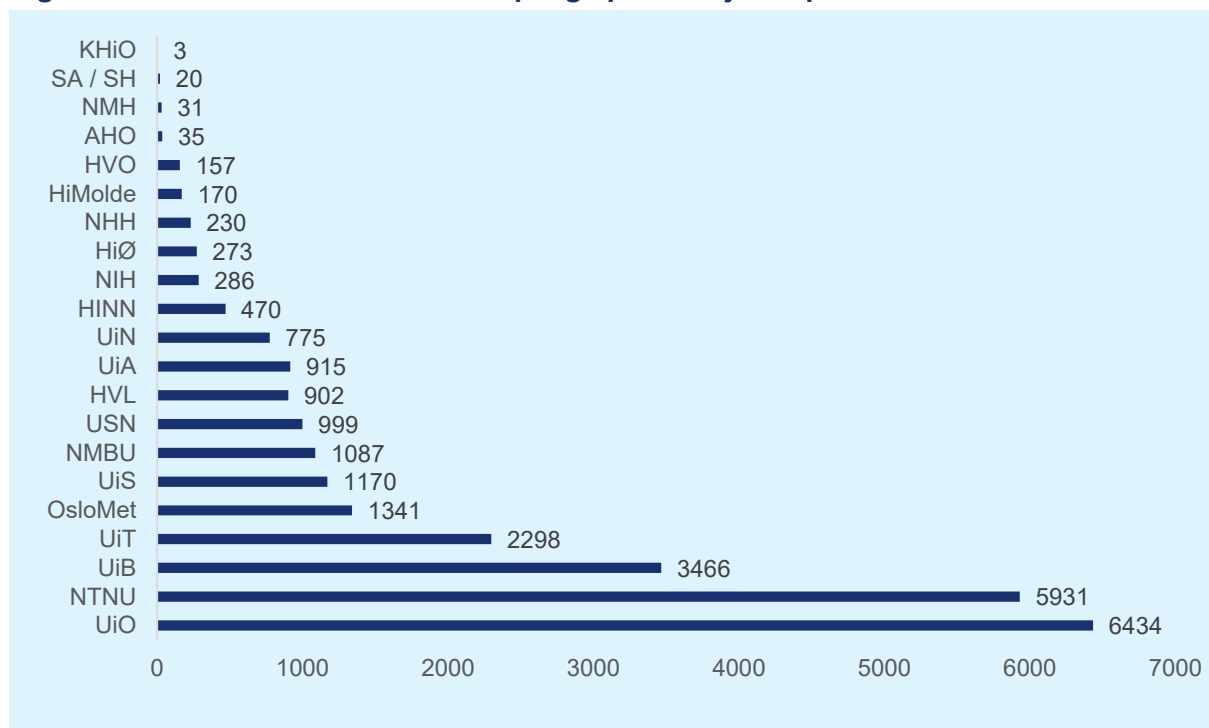
Fullt navn	Forkortelse
Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo	AHO
Høgskolen i Molde	HiMolde
Høgskolen i Innlandet	HINN
Høgskolen i Østfold	HiØ
Høgskulen på Vestlandet	HVL
Høgskulen i Volda	HVO
Kunsthøgskolen i Oslo	KHiO
Norges Handelshøyskole	NHH
Norges idrettshøgskole	NIH
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet	NMBU
Norges musikkhøgskole	NMH
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	NTNU
OsloMet – storbyuniversitetet	OsloMet
Sámi allaskuvla / Samisk høgskole	SA / SH
Universitetet i Agder	UiA
Universitetet i Bergen	UiB
Nord universitet	UiN
Universitetet i Oslo	UiO
Universitetet i Stavanger	UiS
UiT Norges arktiske universitet	UiT
Universitetet i Sørøst-Norge	USN

De statlige forskningsinstitusjonene i UH-sektoren består av ti universiteter og elleve høyskoler, og forskning er en stor og viktig del av oppgavene de har. Virksomhetene er relativt omfattende regulert gjennom universitets- og høyskoleloven. Loven har som formål å legge til rette for at universiteter og

høgskoler utfører blant annet forskning og formidling på et høyt internasjonalt nivå. I figur 1 og 2 vises en oversikt over vitenskapelige publikasjoner og tildeling per virksomhet.⁵

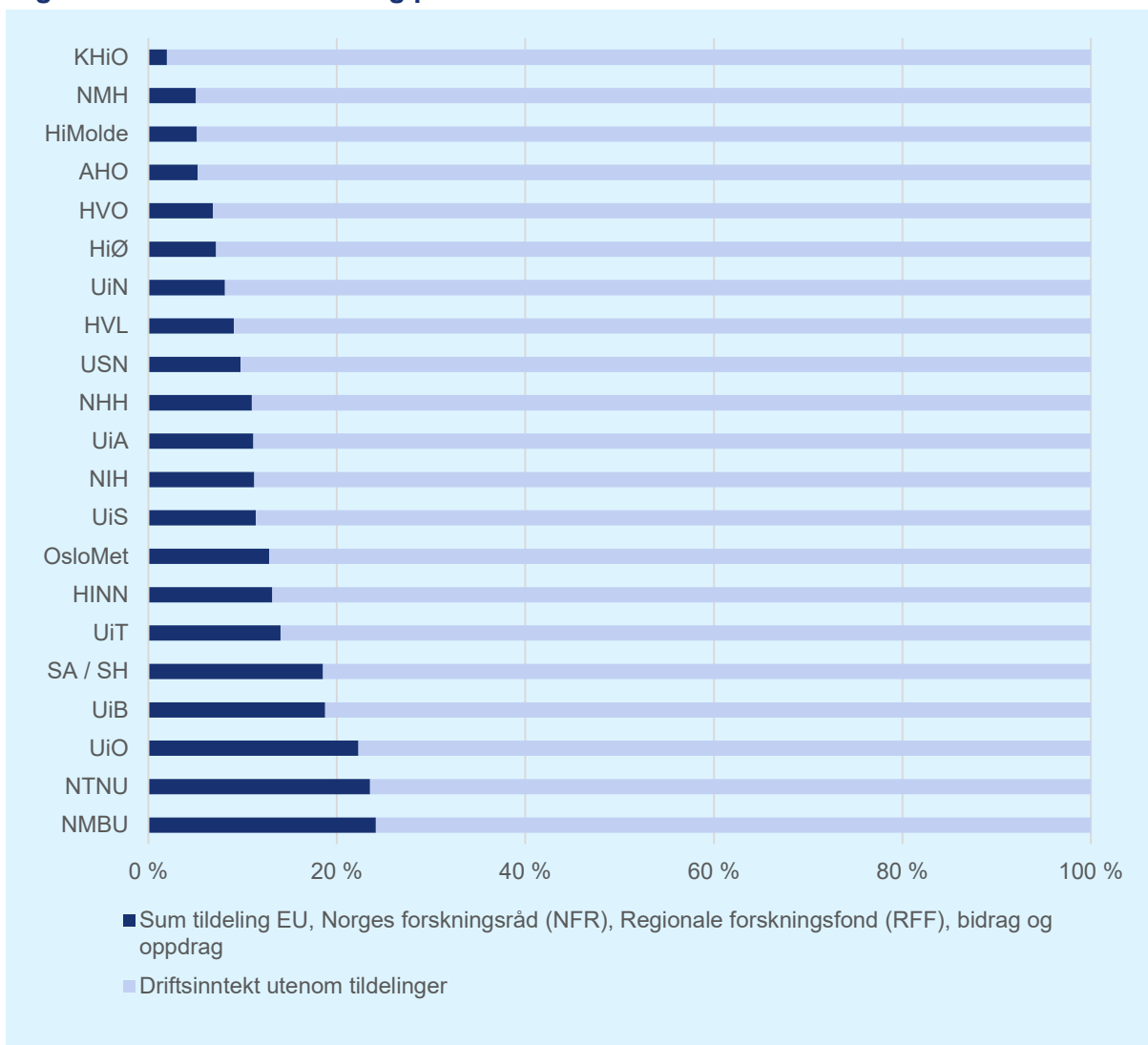
Figur 1 Oversikt over antall vitenskapelige publikasjoner per virksomhet i 2020

Kilde: Database for statistikk om høgre utdanning (DBH)

⁵ Tallene er hentet fra Database for statistikk om høgre utdanning (DBH) – vitenskapelig publisering (dbh.nsd.uib.no)

Figur 2 Oversikt over tildeling per virksomhet i 2019

Kilde: Database for statistikk om høgre utdanning (DBH)

I 1990 ble forskningsetikkomitesystemet etablert med tre nasjonale forskningsetiske komiteer med oppgaver å være rådgivende organer i forskningsetikk, å fremme forskningsetikk og forebygge uredelighet i forskning. De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK) er det viktigste fagorganet for forskningsetikk og skal bidra til at forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente etiske normer. FEK består av⁶

- Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag (NEM)
- Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT)
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH)
- Nasjonalt utvalg for gransking av uredelighet i forskning (Granskingsutvalget)

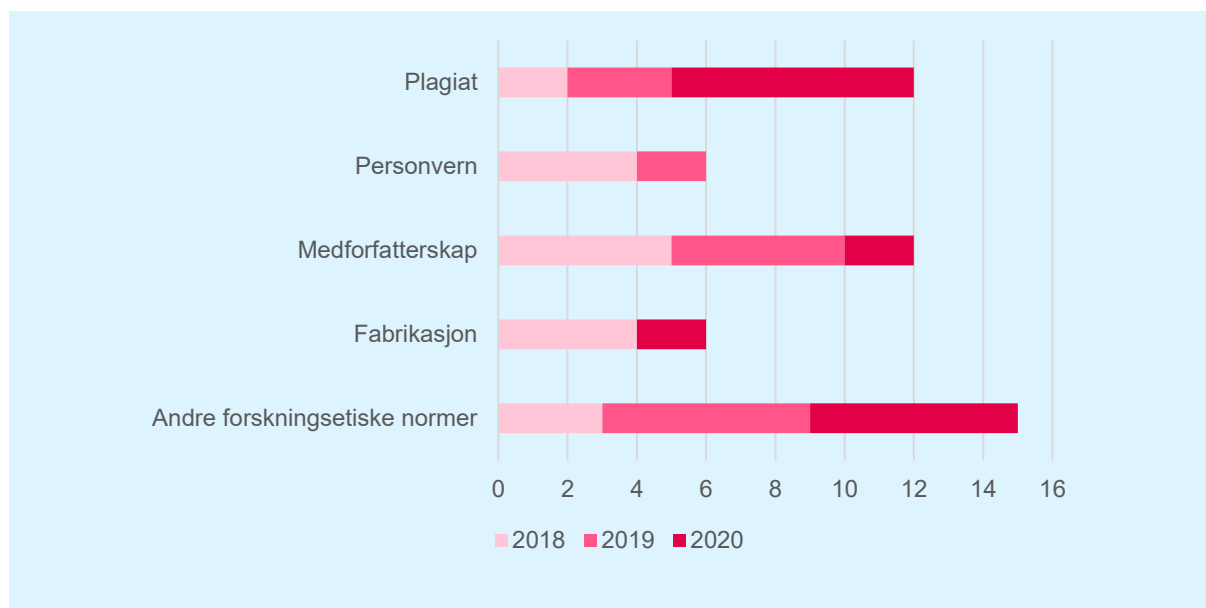
⁶ Hvem er vi og hva gjør vi? (forskningsetikk.no)

NESH har ett underutvalg: Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger (Skjelettutvalget). I tillegg består FEK også av underutvalget: Den etiske nemnda for patentsaker (Patentnemda).

Granskingsutvalget ble opprettet i 2007 i henhold til forskningsetikkloven og utvalgets oppgaver ble noe endret med ny forskningsetikklov i 2017. Utvalget er en nasjonal ressurs som skal veilede forskningsinstitusjonene i behandling av uredelighetssaker. Videre skal forskningsinstitusjonene rapportere til utvalget om behandlingen av alle saker som gjelder uredelighet. Utvalget fungerer som klageinstans i saker der institusjonene har konkludert med vitenskapelig uredelighet, og utvalget kan også iverksette granskning på eget initiativ. Granskingsutvalgets uttalelser er endelige og kan ikke påklages.

Forskningsetikkloven § 9 viser til at De nasjonale forskningsetiske komiteene skal være et forvaltningsorgan for forskningsetiske spørsmål på alle fagområder. FEK omfatter de nasjonale komiteene og utvalgene som er opprettet med hjemmel i loven, foruten administrasjonen, som også er sekretariat for komiteer og utvalg. FEK skal bestemme ansvarsområdet til den enkelte komité, som skal være et rådgivende organ innenfor forskningsetikk. Komiteene og utvalgene er faglig uavhengige, og medlemmene oppnevnes av Kunnskapsdepartementet, jf. forskningsetikkloven §§ 3 og 9.

Figur 3 Oversikt over innrapporterte saker og henvendelser til Granskingsutvalget for årene 2018–2020

Kilde: Granskingsutvalgets årsrapporter

Vesentlighet

UH-sektoren, sammen med universitetssykehusene, sto for 35 prosent av FoU-utgiftene i Norge i 2018. Dette tilsvarte 25,2 milliarder kroner.⁷ Akademisk frihet er et grunnleggende prinsipp i forskningen, og det er en viktig betingelse for å sikre uavhengig og pålitelig forskning. Samtidig er forskningens troverdighet avhengig av at forskerne følger de etiske prinsippene for forskning, og at vi

⁷ <https://www.regjeringen.no/no/tema/forskning/innsiktsartikler/forskningssystemet/id2000708/>

har et normsystem for forskningen. Det er viktig å finne en balanse mellom å satse på forskningens muligheter for å utvikle ny kunnskap og teknologi på den ene siden, og samfunnets behov for å beskytte seg mot potensielle og utilsiktede skadelige virkninger på den andre siden.

Manglende etterlevelse av normer og krav til forskningsetikk kan ha stor betydning for kvaliteten på og troverdigheten til forskningen. Samtidig er kvalitet og troverdighet et viktig element for utdanning, formidling og nyskaping.⁸ God forskningsetisk praksis vil bidra til at forskningen foregår i tråd med samfunnets forventninger og krav, og at det skapes økt tillit til forskningsresultatet, enkeltforskere og forskersamfunnet generelt. Samfunnets tillit til forskere og deres resultater er en forutsetning for å kunne gi bevilgninger til forskning og å bruke resultatene.

Risiko

Sammen med De nasjonale forskningsetiske komiteene gjennomførte redelighetsutvalgene ved Universitetet i Bergen (UiB) og Høgskulen på Vestlandet (HVL) RINO-undersøkelsen⁹ i 2018. Den hadde som formål å kartlegge status rundt etikk og integritet i norsk forskning. I overkant av 7000 forskere svarte på undersøkelsen, som ble sendt ut til forskere ved norske universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter.¹⁰ Resultatene fra undersøkelsen viser blant annet at et flertall av respondentene rapporterer om at de enten ikke har fått opplæring i forskningsetikk eller kun én dags opplæring eller mindre. Videre viser resultatene at det er relativt lite kunnskap blant forskerne om hvilke rutiner de skal følge for å rapporterer mulig uredelighet.¹¹

RINO-undersøkelsen og revisjonens tidligere observasjoner viser at det kan være en risiko for manglende etterlevelse av forskningsetikkloven §§ 5 og 6, som handler om virksomhetenes ansvar for å håndtere forskningsetiske spørsmål. Det er risiko for store variasjoner i både opplæringen og praksisen til forskere og forskningsinstitusjoner når det gjelder etiske vurderinger. Ansvaret for å sikre forskningsetisk arbeid ble tydeliggjort da den nye forskningsetikkloven ble innført i 2017. Det kan imidlertid være ulike oppfatninger av hva som er nødvendig opplæring og god forskningsetikk, det vil si anerkjente forskningsetiske normer.

---

⁸ Prop. 158 L (2015–2016) *Lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven)*, del 1, punkt 3.2.

⁹ Research Integrity in Norway - RINO (FEK 2018).

¹⁰ Svarprosent på 23,4.

¹¹ Research Integrity in Norway - RINO (FEK 2018).

3 Revisjonens mål og problemstillinger

Målet med revisjonen er å kontrollere om de statlige forskningsinstitusjonene i UH-sektoren har lagt til rette for og sikrer at forskningen skjer i henhold til lov og anerkjente forskningsetiske normer og regler.

Problemstillinger

Revisjonens mål vil bli besvart gjennom følgende problemstillinger:

1. Har forskningsinstitusjonene lagt til rette for at forskningen ved institusjonene skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer?
2. Har forskningsinstitusjonene etablert systemer som sikrer at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget og behandlet?

Revisjonen gjelder for budsjettåret 2020–2021 og er gjennomført i perioden mai 2020 til april 2021. Revisjonen ser ikke på forskeres aktsomhetsplikt.

4 Revisjonskriterier

Universitets- og høyskoleloven § 1-5 første ledd gir institusjonene ansvar for å sikre at blant annet forskning utøves i overensstemmelse med vitenskapelige og etiske prinsipper. Det innebærer at forskningsvirksomheten skal følge god praksis slik den framkommer i nasjonale og internasjonale forskningsetiske prinsipper. I 2017 trådte den nye loven om organisering av forskningsetisk arbeid i kraft. Loven skal bidra til at forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer.

4.1 Har forskningsinstitusjonene lagt til rette for at forskningen ved institusjonene skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer?

Lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven) § 5 omhandler krav som settes til forskningsinstitusjonene, og sier at hver enkelt forskningsinstitusjon skal sikre at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Institusjonen har ansvaret for

- a) nødvendig opplæring av kandidater og ansatte i anerkjente forskningsetiske normer og
- b) at alle som utfører eller deltar i forskningen, er kjent med anerkjente forskningsetiske normer.

I Prop. 158 L (2015–2016)¹² vises det til at forskningsinstitusjonene først og fremst må sørge for å ha et miljø og en kultur som fremmer god forskning og god forskningsetikk. Institusjonene kan ikke og skal ikke overta ansvaret fra den enkelte forsker, men de skal tilrettelegge for at forskeren kan ta sitt ansvar. Videre vises det til at forskningsinstitusjonene må arbeide aktivt og kontinuerlig for å etablere en forskningsetisk kultur og praksis,¹³ noe som blant annet setter krav til at

- det forankres hos ledelsen
- det er en systematisk tilnærming
- alle som driver med forskning, inkludert studenter, får opplæring. Veiledere har en særlig viktig rolle

Kunnskapsdepartementet mener at behovet for god oppfølging av forskere og godt etablerte rutiner ved institusjonene er avgjørende for å sikre at forskningsetikk blir ivaretatt i den daglige forskningen.¹⁴ Videre framhever departementet at sammenhengen mellom forskeres aktsomhetsplikt og kravet til nødvendig opplæring er ment å gi en vekselvirkning; forskere kan stille krav til opplæringen ved sin institusjon, og institusjonen kan sette krav til at forskere deltar i opplæring. Institusjonene kan og bør stille klare krav til sine forskere. Opplæringen skal omfatte både kandidater og institusjonens ansatte, det vil si alle som er involvert i forskningen, ikke bare forskere. En særlig viktig gruppe ved institusjonene er veilederne. Konkret hva som ligger i kravet om nødvendig opplæring, må vurderes for det enkelte forskningsområde.¹⁵

Departementet legger til at forskningsetikkloven § 5 andre ledd pålegger institusjonene ansvaret for forskningsetikken ved sin institusjon. Institusjonene har en plikt til å etablere systemer eller ordninger

---

¹² Prop 158 L (2015–2016), s. 21.

¹³ Prop 158 L (2015–2016), s. 31.

¹⁴ Prop 158 L (2015–2016), s. 59.

¹⁵ Prop 158 L (2015–2016), s. 60.

som sikrer at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. For universiteter og høyskoler er dette en videreføring og utvidelse av den plikten de allerede har i henhold til universitets- og høyskoleloven §§ 1-1 og 1-5, som pålegger dem å sikre at blant annet forskning utøves i overensstemmelse med anerkjente vitenskapelige og etiske prinsipper. Forskningsetikkloven § 5 andre ledd bokstav a) legger en plikt på institusjonene til å gi nødvendig opplæring i forskningsetikk. Opplæringen gjelder både kandidater og ansatte. Nødvendig opplæring innebærer at omfanget av opplæringen må vurderes konkret ut fra hva som er hensiktsmessig for de ulike forskningsområdene.

Av Innst. 192 L (2016–2017) framgår det at det er viktig med både forebyggende arbeid og behandling av uredelighetssaker for å fremme god forskningspraksis. Forskningsetikklovens overordnede formål er å sikre et nasjonalt system som kan ivareta samfunnets behov for at forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Videre framgår det at institusjonene er ansvarlige for at alle som utfører eller deltar i forskningen, er kjent med anerkjente forskningsetiske normer. Dette ansvaret gjelder for alle offentlige og private institusjoner som har forskning som én av sine hovedoppgaver.

4.2 Har forskningsinstitusjonene etablert systemer som sikrer at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget og behandlet?

Forskningsetikkloven § 6 omhandler behandling av uredelighetssaker ved forskningsinstitusjoner. Loven viser til at forskningsinstitusjoner har ansvar for å behandle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer.

Videre viser forskningsetikkloven § 6 andre ledd til at institusjonene skal ha et redelighetsutvalg som skal ha nødvendig kompetanse i forskning, forskningsetikk og jus. Utvalget skal ha minst ett medlem som ikke er ansatt ved institusjonen. *Forskrift om forskningsetiske komiteer og utvalg* (forskningsetikkforskriften) § 1 viser til at redelighetsutvalget skal ha minst tre medlemmer. I Innst. 192 L (2016–2017) viser departementet til at det vil være opp til institusjonene å bestemme nærmere hvordan redelighetsutvalgene skal brukes.

Videre skal forskningsinstitusjonene fastsette retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Retningslinjene skal blant annet angi når det skal innhentes en uttalelse fra redelighetsutvalget som et ledd i behandlingen av slike saker, jf. forskningsetikkloven § 6 tredje ledd.

Forskningsinstitusjoner skal i tillegg rapportere saker om mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer til Granskingsutvalget, jf. forskningsetikkloven § 6 fjerde ledd. Lovens § 7 viser til at Granskingsutvalget er klageinstans for uttalelser hvor det konkluderes med at en forsker har opptrådt vitenskapelig uredelig. Utvalget kan også behandle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer på eget initiativ. I uttalelser fra forskningsinstitusjoners redelighetsutvalg og Granskingsutvalget skal det alltid tas stilling til om forskeren har opptrådt vitenskapelig uredelig eller ikke, om det er en systemfeil ved institusjonen, og om det vitenskapelige arbeidet bør korrigeres eller trekkes tilbake, jf. forskningsetikkloven § 8. Med vitenskapelig uredelighet menes forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning, jf. forskningsetikkloven § 8.

I Prop. 158 L (2015–2016) vises det til at forskningsinstitusjonene har ansvaret for å følge opp og behandle alle tilfeller der det er stilt spørsmål om mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer, både alvorlige og mindre alvorlige brudd. Mulig brudd kan være innenfor et bredt spekter, fra slurv, unøyaktighet og lignende til alvorlige brudd på vitenskapelige uredelighet. Statlige universiteter og høyskoler er pålagt å ha etablert rutiner for dette.

Forskningsetikkloven regulerer ikke spørsmålet om sanksjoner eller andre reaksjoner på grunnlag av brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Prop. 158 L (2015–2016) viser til at det vil være både en rett og en plikt for forskningsinstitusjonene å vurdere sanksjoner eller reaksjoner i saker der det er fastslått brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Dette må vurderes opp mot subjektive forhold, men kan for eksempel være arbeidsrettslige sanksjoner eller pålagt etikkopplæring. En annen type reaksjon er knyttet til det faglige innholdet i arbeidet, for eksempel at en tildelt doktorgrad eller publiserte artikler trekkes tilbake.

Av forarbeidene til loven framgår det at det er viktig at den enkelte forskningsinstitusjon selv fastsetter de nærmere retningslinjer for uredelighetssaker ved sin institusjon. Retningslinjene bør omhandle på hvilket nivå ulike saker skal behandles og hvor omfattende prosessen skal være, blant annet om og når det er behov for å be institusjonens redelighetsutvalg om å behandle saken. Den enkelte institusjon må tilpasse dette ut fra blant annet størrelse, organisering og erfaring med slike saker, jf. Prop. 158 L (2015–2016).

5 Metoder

For å besvare problemstillingene intervjuet vi administrasjonen i De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK) og Granskingsutvalget, før vi sendte brev med spørsmål til alle UH-virksomhetene. I det samme brevet etterspurte vi relevant dokumentasjon. Vi har sammenstilt og analysert alle dokumenter og svar på spørsmål.

Intervju

Vi intervjuet administrasjonen i FEK og Granskingsutvalget for å få vite hvilke erfaringer de har med virksomhetenes arbeid med forskningsetikk, og hvordan de samarbeider med virksomhetene. Videre brukte vi intervjuet for å få innspill til brevet som vi sendte til virksomhetene for å innhente informasjon. Møtet med administrasjonen i FEK og Granskingsutvalget ble avholdt 21. oktober 2020, og referatet fra møtet ble verifisert 18. november 2020. I etterkant av møtet ble det innhentet en oversikt over hvilke virksomheter som har rapportert mulige brudd og sendt henvendelser til Granskingsutvalget i perioden 2018–2020.

Brev med spørsmål om hvordan virksomhetene følger opp lovkrav og dokumentbestilling

Vi sendte et brev til de 21 statlige universitetene og høyskolene som er direkte underlagt departementet.¹⁶ I brevet stilte vi spørsmål om hvordan virksomhetene har lagt til rette for at forskningen skjer i henhold til forskningsetiske normer. Videre spurte vi hvordan virksomhetene sikrer at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir behandlet. Vi ba om dokumentasjon i det samme brevet. Alle de 21 virksomhetene har besvart spørrebrevet og sendt dokumentasjonen vi etterspurte. I etterkant kontaktet vi to virksomheter for å oppklare et par spørsmål knyttet til svarbrevet og den innsendte dokumentasjonen. Vi har ikke innhentet ytterligere uttalelser fra virksomhetene.

Dokumentanalyse

Følgende informasjon og dokumentasjon har vi innhentet fra virksomhetene og analysert:

- forskningsetiske retningslinjer, generelle og fagspesifikke
- dokumentasjon på nødvendig opplæring for å ivareta krav i forskningsetikkloven
- institusjonens vurdering av hva som er nødvendig/hensiktsmessig opplæring
- informasjon om hvordan virksomheten sikrer nødvendig opplæring (system, oversikt, kurs)
- retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer
- mandat/retningslinjer for redelighetsutvalget
- informasjon om rutiner som virksomheten har for å vurdere og godkjenne artikler før publisering
- prosedyrer for å behandle saker om mulige brudd
- informasjon om felles kriterier for å vurdere hva som er et alvorlig brudd
- oversikt over saker om mulige brudd som er behandlet i virksomheten i perioden 2018–2020
- oversikt over saker som er meldt til Granskingsutvalget
- oversikt over antall saker der det er avdekket et alvorlig brudd
- oversikt over hvilke sanksjoner/reaksjoner som er gitt der det er avdekket et brudd
- oversikt over hvilke vurderinger/tiltak som er gjennomført i etterkant av at det er avdekket et brudd
- informasjon om hvilke oppgaver redelighetsutvalget har
- informasjon om en tipskanal / et system for å melde inn mulig brudd

---

¹⁶ Vedlegg: Spørrebrev til virksomhetene om forskningsetikk.

Følgende dokumentasjon har vi innhentet fra Granskingsutvalget og analysert:

- oversikt over hvilke virksomheter som har rapportert mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer i perioden 2018–2020
- oversikt over henvendelser til utvalget om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer, inkludert klagesaker og krav om dekning av sakskostnader i perioden 2018–2020

I tillegg har vi i enkelte tilfeller innhentet informasjon gjennom virksomhetenes hjemmesider.

6 Funn

Hva er dokumentanalysen?

Gjennom funnkapittelet henviser vi stadig til «dokumentanalysen». Det er en analyse vi har gjort av informasjon vi har hentet fra forskningsinstitusjonene og Granskingsutvalget. Hvilken informasjon og dokumentasjon vi har analysert framgår av metodekapittelet. I tillegg har vi i enkelte tilfeller hentet informasjon fra virksomhetenes nettsteder.

6.1 Forskningsinstitusjonene har ikke etablert systemer som legger til rette for at alle ansatte som arbeider med forskning, får tilstrekkelig opplæring

For å svare på problemstillingen har vi innhentet informasjon fra virksomhetene om deres kvalitetssystemer og internkontroll og hvordan de organiserer arbeidet med forskningsetikk. Videre har vi kontrollert om virksomhetene har etablert et system for nødvendig opplæring av kandidater og ansatte i anerkjente forskningsetiske normer, og hvordan de sørger for at alle som utfører eller deltar i forskningen, er kjent med anerkjente etiske normer.

6.1.1 Forskningsetikk er lederforankret, men praksis og kultur varierer mellom virksomhetene

Oppsummert

Revisjonen viser at det overordnede ansvaret for å sikre at forskningen skjer i samsvar med anerkjente forskningsetiske normer er lederforankret. Det varierer mellom virksomhetene hvordan ansvaret for å følge opp er delegert, og hvilke rutiner og verktøy de har etablert for å bidra til at forskningen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Det er ikke alle virksomhetene som har spesifikke rutiner for dette.

Forskere skal opptre med aktsomhet for å sikre at all forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer.¹⁷ Forskerens plikter må ses i sammenheng med forskningsinstitusjonenes plikter. Institusjonene verken kan eller skal overta ansvaret fra den enkelte forsker, men de skal tilrettelegge for at forskeren kan ta sitt ansvar. Forskningsinstitusjonene må først og fremst sørge for å

---

¹⁷ Gyldendal Rettsdata, kommentar til forskningsetikkloven § 4.

ha et miljø og en kultur som fremmer god forskning og god forskningsetikk.¹⁸ Kunnskapsdepartementet mener at en god oppfølging av forskere og godt etablerte rutiner ved institusjonene er avgjørende for å sikre at forskningsetikk blir ivaretatt i den daglige forskningen. Institusjonene må arbeide aktivt og kontinuerlig for å etablere en forskningsetisk kultur og praksis, noe som blant annet setter krav til lederforankring.¹⁹

Ledere på alle nivåer har ansvar for oppfølging

Virksomhetene er noe ulikt organisert, og dokumentanalysen viser at det varierer hvem som har fått ansvar for å følge opp at forskningen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Virksomhetene sikrer lederforankring ved at rektor og prorektor har det overordnede ansvaret for å sikre at forskningen skjer i samsvar med anerkjente forskningsetiske normer. Ansvaret for oppfølging er delegert til avdelinger ved dekan/prodekan for forskning eller senterledere/instituttledere. Prosjektledere er ansvarlige for å påse at forskningsprosjekter utføres i samsvar med forskningsetiske normer. Veiledere har et spesielt ansvar for å formidle forskningsetiske normer til kandidater.²⁰

Institusjonene har ulike retningslinjer og rutiner for å følge opp forskere og publikasjoner

Virksomhetene benytter både generelle og fagspesifikke retningslinjer fra De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK). Dokumentanalysen viser at 16 av de 21 virksomhetene i tillegg har utarbeidet egne etiske retningslinjer, og at 14 virksomheter har utarbeidet retningslinjer for å håndtere mulige brudd. 6 av virksomhetene har utarbeidet fagspesifikke etiske retningslinjer. Ellers viser virksomhetene til at de sikrer etterlevelse av anerkjente forskningsetiske retningslinjer blant annet gjennom opplæring, nettressurser, foredrag, seminarer eller diskusjoner i forskergrupper.²¹

Dokumentanalysen viser at forskerne skal følge tidsskriftenes og forlagenes rutiner for fagfellevurdering og publisering. Videre viser analysen at virksomhetene har ulike rutiner for å legge til rette for og å følge opp forskerne. 14 virksomheter viser i sine svar til at de har etablert rutiner for at kandidater og/eller forskere skriver under på en habilitetserklæring ved innlevering av en avhandling eller et prosjekt.

Enkelte virksomheter har rutiner for å vurdere artikler etter at de er publisert. Et eksempel på dette er Universitetet i Stavanger, som har utarbeidet egne retningslinjer for å godkjenne vitenskapelige publikasjoner. Etter at monografier og artikler i antologier er publisert, leveres de til Universitetsbibliotekets publiseringsutvalg, som sjekker om kriterier for å bli godkjent som vitenskapelig publikasjon er oppfylt. Publiseringsutvalget gir deretter en tilbakemelding om resultatet av vurderingen.

Enkelte av virksomhetene viser til at de har spesifikke tiltak og verktøy som skal bidra til at forskningen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer:

- **Norges idrettshøgskole (NIH)** har utviklet et eget prosjektstøtteverktøy for forskningsprosjekter som samler metadata om prosjektene og de viktigste dokumentene. Det inneholder også sjekklister tilpasset ulike typer av prosjekter.
- **Norges Handelshøyskole (NHH)** har etablert NHH IRB (Institutional Review Board), hvor forskere kan sende inn og få vurdert prosjektene sine i henhold til gjeldende etiske standarder.

---

¹⁸ Prop. 158 L (2015–2016), s. 21.

¹⁹ Prop. 158 L (2015–2016), s. 59.

²⁰ Gjennomgang av svarbrev.

²¹ Gjennomgang av svarbrev.

- **Høgskolen i Østfold (HiØ)** anvender en forskningsetisk sjekkliste som det henvises til i opplæringen. Sjekklisten er ment som et konkret verktøy for forskerne som en del av tilretteleggingen. Målet med listen er at det skal «være lett og gjøre rett».
- **Universitetet i Stavanger (UiS)** har et eget vitenskapsombud i tillegg til et forskningsetisk utvalg. Vitenskapsombudet skal bidra til at det føres en åpen dialog omkring sentrale forskningsetiske temaer, og gir veiledning og råd til vitenskapelige ansatte. UiS har også et eget studentombud, som er en uavhengig bistandsperson for studenter. Ombudene holder månedlige møter der prorektoren for forskning, lederen for forskningsetisk utvalg og kontorsjefen for rektors stab deltar. Her utveksles det gode ideer og initiativer som deltakerne viderefremidler ut i organisasjonen.

6.1.2 Forskningsinstitusjonene har ikke fastsatt hva som er nødvendig opplæring

Oppsummert

Revisjonen viser at det kun er to av virksomhetene som har dokumentert nødvendig opplæring for alle ansatte som arbeider med forskning. Det er bare 12 av de 21 virksomhetene som gir tilbud om kurs til alle, men opplæringen er frivillig for de fleste ansatte. I all hovedsak skjer opplæringen gjennom obligatoriske kurs på master- og bachelorutdanningene og for kandidater.

Ifølge forskningsetikkloven skal alle forskningsinstitusjoner sikre at forskningen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer.²² Det innebærer blant annet at de har ansvar for nødvendig opplæring av kandidater og ansatte, og at alle som utfører eller deltar i forskningen, er kjent med anerkjente forskningsetiske normer.

Virksomhetene skal sørge for opplæring av alle som driver med forskning. Nødvendig opplæring innebærer at kandidater og ansatte må få tilstrekkelig opplæring, slik at de kan fylle aktsomhetsplikten i forskningsetikkloven § 4. Det innebærer også at omfanget av opplæringen må vurderes konkret ut fra hva som er hensiktsmessig for de ulike forskningsområdene.²³

Institusjonene har ikke fastsatt og dokumentert opplæringsbehovet for alle ansatte

Dokumentanalysen viser at virksomhetene ikke har fastsatt og dokumentert hva som er nødvendig opplæring av alle ansatte som arbeider med forskning. De fleste har bare dokumentert nødvendig opplæring for kandidater. Det er bare Universitetet i Sørøst-Norge (USN) og Høgskulen på Vestlandet (HVL) som har dokumentert opplæringsbehovet for alle ansatte. I tillegg har Høgskolen i Østfold (HiØ) påbegynt et arbeid med et opplæringsprogram.

Styret ved Universitetet i Sørøst-Norge (USN) vedtok et forskningsetisk rammeverk i juni 2017 som la føringer for forskningspraksisen ved institusjonen. Inkludert i dette rammeverket var en plan for «organisatorisk implementering av forskningsetikk ved HSN» (nåværende USN). Planen inneholdt vedtak om opplæringstiltak, ansvarsfordeling og tentative tidsfrister. Ambisjonen har vært å utvikle en

²² Forskningsetikkloven § 5.

²³ Prop. 158 L (2015–2016), s. 60.

organisasjon der forskningsetikk har en sentral rolle og ligger langt fremme i bevisstheten hos alle. For å oppnå dette ble det definert tre hovedmålgrupper, henholdsvis studenter, faglig ansatte og administrasjon/ledelse. For hver av målgruppene er det satt opp opplæringstiltak.

Høgskulen på Vestlandet (HVL) har en overordnet plan for opplæring i forskningsetikk, «Kurspakke med læringsmål». Planen beskriver kurstilbudet og målgrupper for de ulike kursene. Målgruppene er forskere, kandidater, masterstudenter, veiledere og prosjektledere.

Ved Høgskolen i Østfold (HiØ) er forskningsadministrasjonen, det sentrale FoU-utvalget og den faglige ledelsen i gang med å utvikle kontinuerlige og systematiske tiltak som sørger for at institusjonen etterlever sitt lovpålagte ansvar. Innspill til et opplæringsprogram er nå ute på høring hos fagavdelingenes FoU-ledere, og formålet er å utarbeide en sentral opplæringsplan.

Stort behov for opplæringsressurser i forskningsetikk

Resultatene fra RINO-undersøkelsen²⁴ viser at et flertall av respondentene rapporterer om ingen opplæring i forskningsetikk (36,8 prosent) eller kun én dags opplæring eller mindre (23,7 prosent). Administrasjonen i FEK uttaler i intervjuet at det er overraskende at så mange som 36,8 prosent svarte at de aldri har deltatt på kurs eller fått undervisning.²⁵ FEK sier videre at de erfarer at det er et stort behov for opplæringsressurser i forskningsetikk. Det er også behov for mer veiledning rundt andre forskningsetiske saker som ikke gjelder uredelighet.

Opplæringen er frivillig for de fleste ansatte

Opplæring i forskningsetikk er organisert på ulike måter i de ulike virksomhetene. Hos noen er opplæringen organisert sentralt, hos andre er opplæringen organisert på fakultetsnivå. De fleste svarer at opplæringen er organisert dels sentralt og dels ved fakultetene/enhetene. Dokumentanalysen viser at alle virksomhetene tilbyr kurs til veiledere, kandidater og studenter.²⁶ Det er bare 12 av de 21 virksomhetene som gir tilbud om kurs til alle ansatte som arbeider med forskning. I all hovedsak skjer opplæringen gjennom obligatoriske kurs på master- og bachelorutdanningene og for kandidater. I noen tilfeller er opplæringen obligatorisk også for veiledere. For alle andre ansatte er opplæring i forskningsetikk frivillig.

6.1.3 Forskningsinstitusjonene har ikke systematisk oppfølging av at alle får opplæring

Oppsummert

Revisjonen viser at virksomhetene ikke har etablert et system for å holde oversikt over opplæringsbehovet til alle som utfører eller deltar i forskningen.

²⁴ Research Integrity in Norway (FEK 2018).

²⁵ Møtet med FEK og Granskingsutvalget ble avholdt 21. oktober 2020 og verifisert 18. november 2020.

²⁶ Svar på spørrebrev.

Institusjonene er pålagt å etablere systemer eller ordninger som sikrer at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer.²⁷

Forskningsinstitusjonene har ingen oversikt over ansattes behov for opplæring

Dokumentanalysen viser at ingen av forskningsinstitusjonene foreløpig har etablert et system som viser at alle som utfører eller deltar i forskningen, er kjent med anerkjente forskningsetiske normer. Opplæringen er ivaretatt og satt i system for studenter og kandidater gjennom studieplanen. Når det gjelder de ansatte, har de ingen oversikt over opplæringsbehov eller hvem som har fått opplæring. Virksomhetene viser til at opplæringen oppdateres og gjennomføres jevnlig, men ikke systematisk.²⁸

Universitetet i Sørøst-Norge (USN) og Høgskulen i Volda (HVO) oppgir i sine svar at de ønsker å systematisere mer av opplæringen, slik at de kan følge opp at alle får opplæringen de trenger.

Høgskolen i Østfold (HiØ) svarer at de har startet et pilotprosjekt der alle som skal starte et forskningsprosjekt, må levere et digitalt meldeskjema. I dette skjemaet må forskeren oppgi om han eller hun har hatt opplæring i anerkjente forskningsetiske normer, og hvor og når opplæringen eventuelt er gjennomført. De som melder at de trenger opplæring, vil få et tilbud.

Universitetet i Oslo (UiO) oppgir at de har igangsatt et arbeid for å utvikle en opplæringsmodul innenfor forskningsintegritet som vil være rettet mot alle vitenskapelig ansatte. Modulen vil også kunne benyttes overfor administrativt ansatte som skal jobbe med forskning.

6.2 Forskningsinstitusjonene har ikke gode nok systemer for å sikre at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget, behandlet og rapportert

For å svare på problemstilling 2 har vi innhentet informasjon fra virksomhetene om hvordan de sikrer at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget og behandlet. Vi har kontrollert om virksomhetene bruker kvalitetssikringssystemer som er egnet til å avdekke mulige brudd. I tillegg har vi kontrollert om virksomhetene har systemer for å varsle om mulige brudd. Videre har vi kontrollert hvilke retningslinjer virksomhetene har for å rapportere mulige alvorlige brudd til Granskingsutvalget.

---

²⁷ Prop. 158 L (2015–2016), s. 60.

²⁸ Gjennomgangen av virksomhetenes svarbrev.

6.2.1 Arbeidet med å avdekke mulige brudd er uklart og varierende

Oppsummert

Revisjonen viser at elleve virksomheter bruker kvalitetssikringssystemer eller verktøy som er egnet til å avdekke mulige brudd. For ti virksomheter går det ikke klart fram hvordan kvalitetssikring av egen forskning blir gjennomført.

Alle virksomhetene har kanaler eller meldesystemer der ansatte/studenter kan melde inn saker om mulige brudd på forskningsetiske normer, men det er uklart om alle som jobber med forskning får informasjon om systemene.

Forskningsetikkloven viser til at forskningsinstitusjoner har ansvar for å behandle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer.²⁹ Institusjonenes ansvar innebærer å forebygge, avdekke og saksbehandle mulige brudd på anerkjente forskningsetiske retningslinjer. Målet er å utvikle en kultur som fremmer god forskning og god forskningsetikk, der forskningsetiske spørsmål vurderes og saksbehandles, og at saker ikke blir skjøvet under teppet.³⁰

En forutsetning for at virksomhetene skal kunne saksbehandle mulige brudd, er at de blir avdekket. Revisjonen har sett nærmere på virksomhetenes kvalitetssikringssystemer og andre systemer eller kanaler for å melde om brudd.

Det er uklart hvordan institusjonene gjennomfører kvalitetssikringen

Institusjonene har et ansvar for å utvikle system for kvalitetssikring slik at de avdekker og har prosedyrer for å behandle saker om mulige brudd på forskningsetiske normer.³¹ Dokumentanalysen viser at elleve virksomheter oppgir at de bruker kvalitetssikringssystemer eller verktøy som er egnet til å avdekke mulige brudd. For ti virksomheter er det uklart hvordan de gjennomfører kvalitetssikring av egen forskning.³²

Eksempler på kvalitetssikringssystemer som er innført eller i arbeid:

- plagiatprogrammer
- rutine for internkontroll som også skal fange opp brudd på forskningsetiske normer (Høgskulen på Vestlandet)
- internkontroll med medisinsk og helsefaglig forskning i tråd med kravene som følger av *forskrift om medisinsk og helsefaglig forskning* § 4 (Universitetet i Bergen)
- helhetlig internkontroll der forskning og oppfølging av forskningsetikkloven står sentralt (Høgskolen i Østfold)
- system for å få oversikt over forskningsprosjekter som skal gjøre det lettere for avdelingsledere/instituttledere å følge opp forskningen på sine enheter – Forskpro (Universitetet i Oslo)

---

²⁹ Forskningsetikkloven § 6 første ledd.

³⁰ Gyldendal Rettsdata, kommentar til forskningsetikkloven § 6 første ledd.

³¹ Prop 158 L (2015–2016) s. 22.

³² Gjennomgang av svarbrev.

Alle institusjonene har kanaler eller meldesystemer, men det er uklart om de er kjent for alle

Vår gjennomgang av virksomhetenes svar på spørrebrev og oppslag på virksomhetenes hjemmesider viser at

- alle virksomhetene har kanaler eller meldesystemer der ansatte/studenter kan melde inn saker om mulige brudd på forskningsetiske normer
- flere virksomheter har interne varslingssystemer – for eksempel «Si ifra!», som gir studenter og ansatte mulighet til å varsle om blant annet brudd på forskningsetiske retningslinjer
- enkelte virksomheter har egne meldeskjemaer som kan benyttes for å varsle om brudd på forskningsetiske normer

Det framkommer ikke hvordan institusjonene sørger for at alle ansatte kjenner til varslingssystemene.

6.2.2 Virksomhetene har i hovedsak etablert redelighetsutvalg

Oppsummert

Revisjonen viser at 20 av virksomhetene etterlever kravene til redelighetsutvalg. Sámi allaskuvla / Samisk høgskole har ikke et redelighetsutvalg som oppfyller kravene, men opplyser at arbeidet med å opprette et utvalg er i gang.

Forskningsetikkloven viser til at forskningsinstitusjoner skal ha et redelighetsutvalg, som skal ha nødvendig kompetanse i forskning, forskningsetikk og jus. Utvalget skal ha minst ett medlem som ikke er ansatt ved institusjonen.³³ Institusjoner kan gå sammen og opprette redelighetsutvalg i fellesskap.³⁴ I forskningsetikkforskriften står det at redelighetsutvalget skal ha minst tre medlemmer.³⁵

Forskningsinstitusjonene oppfyller kravene til redelighetsutvalg

Dokumentanalysen viser at 20 virksomheter har opprettet et redelighetsutvalg, enten alene eller sammen andre virksomheter.³⁶ Alle de 20 virksomhetene oppfyller kravene til minst tre medlemmer og minst ett medlem som ikke er ansatt ved institusjonen. Høgskolen i Østfold (HiØ) har ikke ett fast eksternt medlem, men viser til at utvalget kan kalle inn inntil tre eksterne sakkyndige personer for bistand i aktuelle saker.³⁷ Sámi allaskuvla / Samisk høgskole (SA / SH) har ikke et redelighetsutvalg, men viser til at de har opprettet et fagråd som behandler saker som omhandler publiseringer dersom det skulle oppstå tvister.³⁸ Videre er de i gang med å få på plass et redelighetsutvalg som har juridisk kompetanse og minst ett eksternt medlem.³⁹

³³ Forskningsetikklovens § 6 andre ledd.

³⁴ Gyldendal Rettsdata, kommentar til forskningsetikkloven § 6 andre ledd.

³⁵ Forskningsetikkforskriften § 1.

³⁶ Svar på spørrebrev og dokumentanalyse av mandat og retningslinjer samt oppslag på virksomhetenes hjemmesider.

³⁷ HiØs svar på spørrebrev

³⁸ SA / SH' svar på spørrebrev.

³⁹ Svar på vår henvendelse 5. februar 2021.

Tabell 2 Oversikt over redelighetsutvalg

Eget redelighetsutvalg	Felles redelighetsutvalg	Ikke redelighetsutvalg
NMBU	AHO, NMH, KHiO (og MF vitenskapelig høyskole)	SA / SH (har fagråd)
UiO (sentralt utvalg i tillegg til et eget utvalg ved Institutt for klinisk medisin sammen med Oslo universitetssykehus HF og Akershus universitetssykehus HF)	HINN og USN	
HiØ	NHH (felles med forskningsinstituttet SNF)	
UiN	HVO, HiMolde (og Møreforskning)	
UiS	UiT (felles med Universitetssykehuset Nord-Norge)	
UiB (sentralt utvalg i tillegg til et eget utvalg ved Det medisinske fakultet og Det psykologiske fakultet)	NTNU (fungerer også for Helse Midt-Norge)	
HVL (sentralt utvalg i tillegg en egen komité ved Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett)		
NIH		
OsloMet		
UiA		

Redelighetsutvalgets oppgaver

Kunnskapsdepartementet viser til at det vil være opp til institusjonene å bestemme nærmere hvordan redelighetsutvalgene skal brukes.⁴⁰

Alle de 20 virksomhetene som har etablert et redelighetsutvalg, viser til et mandat, et reglement eller retningslinjer for utvalget, hvor blant annet utvalgets sammensetning og oppgaver omtales.⁴¹ I tillegg til å gi råd og veiledning og å behandle saker om mulige brudd viser enkelte virksomheter til at utvalgene også har andre oppgaver:⁴²

- De bidrar til å forebygge uredelighet i forskning gjennom å arrangere aktiviteter som foredrag, møter, seminarer, workshoper og undervisning og å bidra med informasjon.
- De utarbeider og reviderer forskningsetiske retningslinjer.

⁴⁰ Innst. 192 L (2016–2017).

⁴¹ Svar på spørrebrev.

⁴² Svar på spørrebrev og dokumentanalyse av mandat, reglement og retningslinjer.

- De har anledning til å behandle andre saker hvor det er en mistanke om grove brudd på god vitenskapelig praksis.

6.2.3 Det er mangler ved virksomhetenes retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd

Oppsummert

Revisjonen viser at 14 virksomheter har utarbeidet egne retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd. 4 virksomheter har ikke egne retningslinjer, men omtaler saksbehandlingen i mandatet eller reglementet for redelighetsutvalget. 3 virksomheter har ikke utarbeidet retningslinjer. Det er bare 7 virksomheter som har inkludert alle de pålagte kravene i sine beskrivelser av saksbehandlingen.

Ifølge forskningsetikkloven skal forskningsinstitusjoner fastsette retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer.⁴³ Retningslinjene skal angi når det skal innhentes en uttalelse fra redelighetsutvalget som et ledd i behandlingen av slike saker. Loven forutsetter at redelighetsutvalgene «behandler alle saker der det kan være snakk om å gi uttalelser om vitenskapelig uredelighet, altså i de alvorligste tilfeller».⁴⁴ Videre skal retningslinjene angi hvordan et varsel om en mulig uredelighetssak skal håndteres. Retningslinjene skal også gi utfyllende bestemmelser om hvilke saker og hvilke tilfeller redelighetsutvalget skal behandle, og hvilke tidsrammer som gjelder.⁴⁵ Virksomhetenes retningslinjer skal i tillegg angi hvordan andre uredelighetssaker skal behandles, og hvilke organer ved institusjonen som tar en endelig beslutning overfor disse.⁴⁶

Forskningsinstitusjonene har ansvaret for å følge opp og behandle alle tilfeller der det kan være et mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer, både alvorlige og mindre alvorlige. Slike tilfeller kan imidlertid omfatte et bredt spekter av brudd, fra mulig slurv, unøyaktighet og lignende via alvorlige brudd til vitenskapelige uredelighet.⁴⁷ Statlige universiteter og høyskoler er pålagt å ha rutiner for dette.

Institusjonene er gjennom loven pålagt å opprette retningslinjer som omfatter følgende:⁴⁸

- hvordan et varsel om mulig uredelighetssaker skal håndteres
- i hvilke tilfeller og på hvilket tidspunkt institusjonens redelighetsutvalg skal iverksette behandling
- hvordan behandlingen skal renvaske forskere som med urette er beskyldt for uredelighet
- hvordan andre uredelighetssaker skal behandles, og hvilke organer ved institusjonen som tar en endelig beslutning overfor disse

---

⁴³ Forskningsetikkloven § 6 tredje ledd.

⁴⁴ Prop. 158 L (2015–2016), s. 64.

⁴⁵ Gyldendal Rettsdata, kommentar til forskningsetikkloven § 6 tredje ledd.

⁴⁶ Gyldendal Rettsdata, kommentar til forskningsetikkloven § 6 tredje ledd.

⁴⁷ Prop. 158 L (2015–2016).

⁴⁸ Gyldendal Rettsdata, kommentar til forskningsetikkloven § 6 tredje ledd.

Bare 7 forskningsinstitusjoner har retningslinjer som oppfyller alle kravene

14 av de 21 virksomhetene har utarbeidet egne retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd. Fire virksomheter⁴⁹ har ikke egne retningslinjer, men omtaler saksbehandlingen i mandatet eller reglementet for redelighetsutvalget. Dokumentanalysen viser at kun sju av virksomhetene⁵⁰ har retningslinjer eller andre dokumenter som omfatter alle de pålagte kravene.⁵¹

Institusjoner med mangler i retningslinjene

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO) har ikke egne retningslinjer og omtaler ikke saksbehandlingen av saker om mulige brudd i mandatet eller reglementet. AHO har et felles redelighetsutvalg med Kunsthøgskolen i Oslo (KHiO) og Norges musikkhøgskole (NMH). I april 2020 vedtok utvalget veiledende retningslinjer og ba institusjonene om å legge seg så tett opp til veiledningen som mulig i utformingen av lokale retningslinjer. AHO har ikke fulgt opp dette.

Nord universitet (UiN) viser til forskningsetiske retningslinjer, men hvordan saksbehandlingen av mulige brudd skal gjennomføres, fremkommer ikke av disse. UiN opplyser i svarbrevet at de kommer til å utarbeide detaljerte retningslinjer og rutiner for saksbehandlingen fra det kommer et varsel til saken er avsluttet i det forskningsetiske utvalget.

UiT Norges arktiske universitet (UiT) har beskrevet saksbehandlingen i retningslinjene sine. Det er imidlertid noe uklart hvilke tilfeller redelighetsutvalget skal behandle, og på hvilket tidspunkt. Det er heller ikke beskrevet hvordan behandlingen skal ta sikte på å revaske forskere.

Sámi allaskuvla / Samisk høgskole (SA / SH) har felles retningslinjer for kritikkverdige og straffbare forhold, som også omtaler vitenskapelig uredelighet. Retningslinjene gir en oversikt over saksbehandlingen og hvordan varsler håndteres og behandles. Siden SA / SH ikke har et redelighetsutvalg, inneholder ikke retningslinjene informasjon om når redelighetsutvalget skal iverksette behandling.

Følgende virksomheter har i sine retningslinjer ikke beskrevet hvordan behandlingen tar sikte på å revaske forskere som med urette er beskyldt for uredelighet:

- Høgskolen i Østfold (HiØ)
- Høgskolen i Molde (HiMolde)
- Høgskolen i Volda (HVO)
- OsloMet – storbyuniversitetet (OsloMet)
- Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)
- Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)
- Universitetet i Stavanger (UiS)
- Universitetet i Bergen (UiB)
- Høgskolen på Vestlandet (HVL)
- Universitetet i Oslo (UiO)

HVL har imidlertid utarbeidet et forslag til retningslinjer som oppfyller også dette kravet, men disse er foreløpig ikke vedtatt.

---

⁴⁹ HiMolde, HiØ, UiT og HVO.

⁵⁰ KHiO, NIH, NMH, NHH, HINN, USN og UiA.

⁵¹ Gjennomgang av virksomhetenes svarbrev og dokumentanalyse av mottatt dokumentasjon.

Variierende beskrivelse av saksbehandlingen i retningslinjene

Det varierer hvor grundig de som har retningslinjer, har beskrevet saksbehandlingen. Høgskolen i Innlandet (HINN) og Universitetet i Sørøst-Norge (USN) har felles retningslinjer og har i disse illustrert og beskrevet en trinnvis prosess for å behandle saker om mulige brudd fra melding om en sak og frem til avslutning av saken:⁵²

Figur 4 Prosess for å behandle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer ved HINN og USN

Kilde: Retningslinjer for behandling av saker om mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer ved Høgskolen i Innlandet og Universitetet i Sørøst-Norge

Dokumentanalysen viser at det i hovedsak er de ansvarlige ved det enkelte fakultet som gjør den første vurderingen av om innmeldte saker er reelle og skal behandles. I enkelte tilfeller gjøres vurderingen av virksomhetens ledelse. Redelighetsutvalget eller det forskningsetiske utvalget ved den enkelte virksomhet får saker til behandling dersom saken ikke kan løses på laveste nivå.⁵³

Videre viser dokumentanalysen at ledelsen blir orientert om alle mulige brudd ved 18 av virksomhetene. Med virksomhetens ledelse mener vi rektor, administrerende direktør eller styre. Universitetet i Oslo (UiO), Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og Universitetet i Sørøst-Norge (USN) viser til at saker behandles på et lavere nivå i organisasjonen, og det framgår ikke klart av dokumentasjonen om virksomhetens ledelse blir orientert om alle mulige brudd.⁵⁴

6.2.4 Det er mangler ved institusjonenes rapportering av mulige alvorlige brudd til Granskingsutvalget

Oppsummert

Revisjonen viser at det er mangler ved rapporteringen av saker om mulige alvorlige brudd til Granskingsutvalget. Fire virksomheter har tydelige retningslinjer som viser at rapporteringsplikten til Granskingsutvalget gjelder for alle mulige alvorlige brudd, uavhengig av hvem som har behandlet saken. Når det gjelder andre virksomheter, er det mer uklart om saker som løses på et lavere nivå i virksomheten, blir rapportert videre. Tre virksomheter har ikke utarbeidet retningslinjer som omhandler hvilke saker som skal rapporteres til Granskingsutvalget. Én av disse viser i svarbrevet til at de bare rapporterer saker der det er konkludert med alvorlige brudd.

⁵² Retningslinjer for behandling av saker om mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer ved Høgskolen i Innlandet og Universitetet i Sørøst-Norge.

⁵³ Gjennomgang av virksomhetenes svarbrev og mottatt dokumentasjon.

⁵⁴ Gjennomgang virksomhetenes svarbrev og retningslinjer.

Forskningsinstitusjoner skal rapportere saker om mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer til Granskingsutvalget.⁵⁵

Institusjonene plikter å rapportere alle saker «av et visst omfang, av en viss alvorlighet eller av en viss prinsipiell karakter» til Granskingsutvalget. Rapporteringsplikten er ikke nødvendigvis sammenfallende med definisjonen for vitenskapelig uredelighet, men den gjelder for mulige alvorlige brudd. Hensynet bak bestemmelsen er at utvalget skal få kjennskap til uredelighetssaker ved institusjonene for at utvalget skal kunne fungere som en etterprøvende instans gjennom å ta opp saker på eget initiativ. Dersom utvalget er kjent med saker og praksis vil det også bedre kunne ivareta sin veiledende rolle overfor institusjonene.⁵⁶

Institusjonenes meldeplikt avhenger av alvorlighetsgraden

Granskingsutvalget viser i intervjuet til at virksomhetenes plikt til å rapportere om mulige brudd avhenger av alvorlighetsgraden, og at det er vanskelig å vurdere bruddenes alvorlighet.⁵⁷ Forfalskning, fabrikkering og plagiering (FFP) er eksempler på alvorlige brudd og inngår i lovens definisjon av vitenskapelig uredelighet.

Granskingsutvalget uttaler videre at flere av institusjonene tror de skal rapportere først når sakens konklusjon er klar. Det er imidlertid saker om *mulige* alvorlige brudd og ikke konklusjoner som skal rapporteres. Utvalget har i enkelte tilfeller hørt om saker som de burde fått rapporter om. I noen tilfeller har de etterspurt en rapport flere ganger uten å ha mottatt den. Utvalget har ingen maktmidler eller sanksjonsmuligheter for å få saker meldt inn. I perioden 2017–2018 utviklet Granskingsutvalget en veileder for forskningsinstitusjoners rapportering til utvalget. Åtte virksomheter oppgir i svarbrevet at de har brukt veilederen, og fem virksomheter svarer at de vil ta den i bruk når det blir aktuelt.

Uklart hvilke saker som skal defineres som mulig alvorlig brudd

Dokumentanalysen viser at det er ulikt hvordan virksomhetene etterlever rapporteringsplikten som framgår av forskningsetikkloven § 6 fjerde ledd. Det er uklart hva de skal vurdere og definere som mulig alvorlig brudd, og som dermed utløser rapporteringsplikten. Noen virksomheter rapporterer alle saker som de behandler. Andre rapporterer kun saker som blir vurdert til å være mulige alvorlige brudd. Enkelte virksomheter svarer at det er saker som er behandlet av virksomhetens redelighetsutvalg, som blir rapportert. Når det gjelder disse virksomhetene, er det uklart om saker med mulige alvorlige brudd kan bli løst på lavere nivå, og om slike saker blir rapportert videre til Granskingsutvalget.⁵⁸

Videre viser dokumentanalysene at fire virksomheter har tydelige retningslinjer som viser at rapporteringsplikten til Granskingsutvalget gjelder alle mulige alvorlige brudd, uavhengig av hvor i virksomheten saken er behandlet. For andre virksomheter er det mer uklart om saker som løses på lavere nivå, blir rapportert videre:

- **Nord universitet (UiN)** oppgir i svarbrevet at de melder alle saker med mulige alvorlige brudd. Retningslinjene er imidlertid så uklare at det er vanskelig å se hvem som vurderer om det er alvorlige brudd. Det er derfor vanskelig å se om alle saker som skal rapporteres, faktisk blir rapportert.

---

⁵⁵ Forskningsetikkloven § 6 fjerde ledd.

⁵⁶ Prop. 158 L (2015–2016), s. 66.

⁵⁷ Møtet med FEK og Granskingsutvalget ble avholdt 21. oktober 202 og verifisert 18. november 2020.

⁵⁸ Gjennomgang av svarbrev og mottatt dokumentasjon.

- **OsloMet – storbyuniversitetet (OsloMet)** svarer at de foretar en konkret helhetsvurdering av om saken skal rapporteres til Granskingsutvalget. Retningslinjene viser til at saker av en mer alvorlig eller prinsipiell karakter, og som er nødvendig for Granskingsutvalgets oppgaver som etterprøvende instans og som veileder, sendes til Granskingsutvalget til orientering så snart saken er ferdigbehandlet.
- **Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)** rapporterer saker som har vært til vurdering i den interne granskingskomiteen eller Forskningsetisk utvalg (FEU). Det er uklart om saker som blir løst uten den interne granskingskomiteen, kan være mulige alvorlige brudd. I svarbrevet oppgir NTNU at de ikke har en samlet oversikt over saker om mulige brudd som er behandlet på lavere nivå i organisasjonen, det vil si på institutt- og fakultetsnivå.
- **Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)** svarer at ikke alle mulige brudd blir rapportert til Granskingsutvalget. Saker blir ikke rapportert når fakultetet har fulgt prosedyren for behandling av uredelighet og det ikke er påvist uredelighet, slik at saken er løst ved fakultetet. Retningslinjene sier ikke noe om saker av alvorlig karakter kan løses på fakultetsnivå.
- **Høgskulen i Volda (HVO) og Høgskolen i Molde (HiMolde)** svarer at de rapporterer alle saker om mulige brudd. Retningslinjene viser til at saker som gjelder uredelighet eller brudd på god vitenskapelig praksis, skal meldes til forskningsutvalget. Her kan saken avsluttes, og det sendes da en kopi av en kort rapport til redelighetsutvalget. Det framkommer ikke tydelig i retningslinjene om også disse sakene rapporteres videre til Granskingsutvalget.
- **Norges idrettshøgskole (NIH)** svarer at de bare rapporterer til Granskingsutvalget i tilfeller der det er snakk om alvorlige brudd som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt. Retningslinjene sier at styret ved institusjonen skal sende en rapport til Granskingsutvalget dersom det blir gjort vedtak om tiltak som nevnt i retningslinjenes punkt 8b annet avsnitt bokstav a–f. Det er uklart om styret kan velge å ikke gjøre vedtak om tiltak og dermed ikke må sende rapport.
- **Høgskolen i Østfold (HiØ) og Universitetet i Bergen (UiB)** svarer at de rapporterer saker om mulige brudd på vitenskapelige redelighetsnormer/anerkjente forskningsetiske normer som redelighetsutvalget har behandlet og gitt sin uttalelse til. Retningslinjene viser til at saker kan behandles og avsluttes på fakultetsnivå, og at det i slike tilfeller skal ettersendes en rapport til redelighetsutvalget. Det framkommer ikke tydelig om også disse sakene rapporteres videre til Granskingsutvalget.

Eksempel på virksomheter som har tydelige retningslinjer:

- **Universitetet i Agder (UiA)** har i sine retningslinjer skrevet at rapporteringsplikten gjelder uavhengig av om saken er løst ved et fakultet eller behandlet av redelighetsutvalget.
- **Norges Handelshøyskole (NHH) og Universitetet i Stavanger (UiS)** viser i sine retningslinjer til at saker som gjelder mistanke om vitenskapelige uredelighet, alltid skal behandles av det forskningsetiske utvalget eller redelighetsutvalget, og at utvalget skal rapportere saker om mulige alvorlige brudd til Granskingsutvalget.

Granskingsutvalget oppgir i intervjuet at det kan være vanskelig å vurdere bruddenes alvorlighet.⁵⁹ Av Prop. 158 L (2015–2016) framkommer det at rapporteringsplikten ikke nødvendigvis er sammenfallende med definisjonen for vitenskapelig uredelighet. Virksomhetene viser likevel til definisjonen for vitenskapelig uredelighet i sine vurderinger av hva som er mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Riktignok viser 13 virksomheter i tillegg til andre eksempler på hva som kan være mulige alvorlige brudd på forskningsetiske normer. Eksemplene er i hovedsak hentet fra Prop. 158 L (2015–2016).⁶⁰

Eksempler på mulige alvorlige brudd på forskningsetiske normer

- tilbakeholdelse, villedning om eller selektiv/skjult kassering av uønskede resultater
- ensidig eller forvridd tolkning av egne resultater og konklusjoner
- villedende bruk av statistiske metoder
- villedning eller fortielse om egen vitenskapelig innsats og/eller vitenskapelige resultater og om hvor mye den enkelte har bidratt. Urettmessig angivelse av forfatterrolle m.m.
- tilbakeholdelse av vesentlige detaljer i metodikk
- uriktige opplysninger om vitenskapelige kvalifikasjoner i søknader m.m.
- destruering av forskningsmateriale for å hindre undersøkelser av uredelighet i forskning
- tilbakeholdelse av vesentlig kritikk. I slike tilfeller bør en forsker henvende seg til relevante miljøer for å få problemene allsidig belyst
- rapportering om forskningsresultater eller metode på en misvisende måte
- publisering av resultater flere ganger som tilsynelatende nye (såkalt selvplagiat)
- registrering og lagring av resultater og forskningsmateriale på en utilstrekkelig måte

Kilde: Prop 158 L (2015–2016) s. 33

Det er mulige alvorlige brudd som skal rapporteres, ikke saker der det er konkludert med brudd

Gjennomgangen av virksomhetenes svarbrev og dokumentasjon viser at tre institusjoner ikke har utarbeidet retningslinjer, et mandat eller et reglement som omhandler hvilke saker som skal rapporteres til Granskingsutvalget. En av disse institusjonene viser til at de kun rapporterer saker der det er konkludert med alvorlige brudd.

I retningslinjene til UiT – Norges Arktiske universitet (UiT) står det ikke noe om rapportering til Granskingsutvalget, men de skriver i svarbrevet at de har lagt til grunn at saker der konklusjonen er at noen har handlet vitenskapelig uredelig, utløser rapporteringsplikten til Granskingsutvalget.

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO) viser til at de ikke har hatt saker å rapportere, men at de vil bruke redelighetsutvalget som rådgivende organ om det skulle dukke opp saker. Videre viser AHO til at de på grunn av skolens størrelse og lille forskningsvolum ikke har utarbeidet skriftlige retningslinjer for dette.

---

⁵⁹ Møtet med FEK og Granskingsutvalget ble avholdt 21. oktober 2020 og verifisert 18. november.

⁶⁰ Prop. 158 L (2015–2016), s. 33.

Sámi allaskuvla / Samisk høgskole (SA / SH) viser til at de ikke har fastsatt retningslinjer for hva som skal rapporteres til Granskingsutvalget, og at de vurderer hver sak fortløpende.

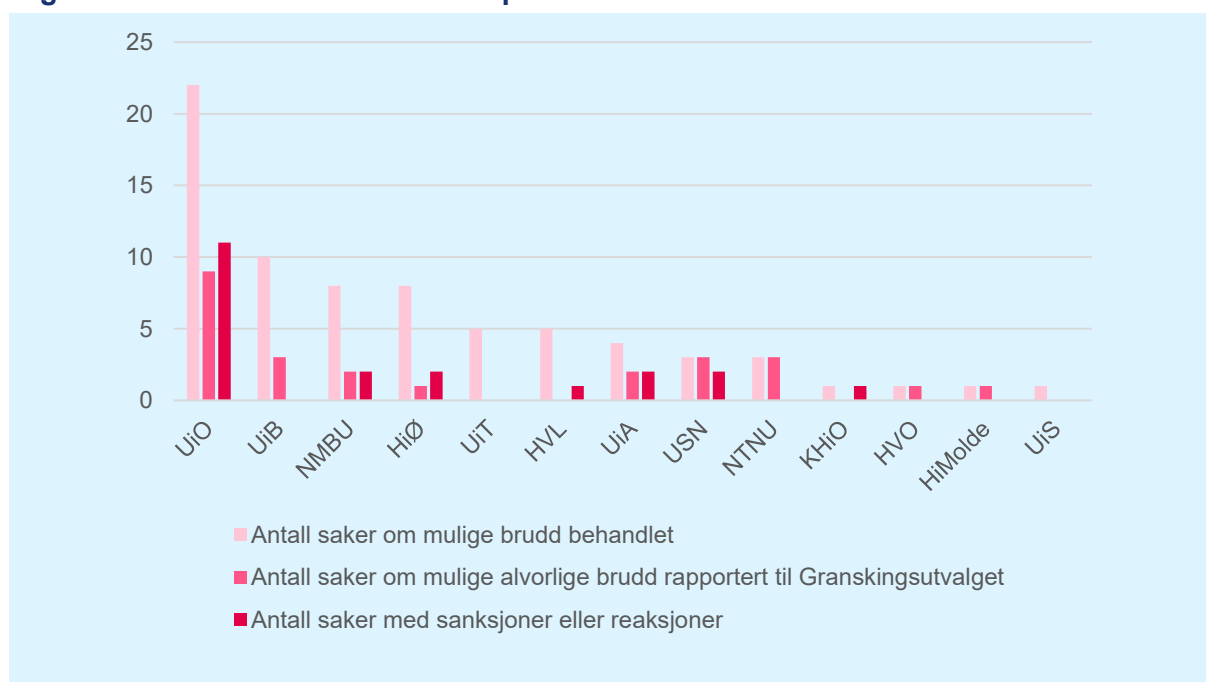
Eksempel på virksomheter som har tydelige retningslinjer:

Retningslinjene til Høgskolen i Innlandet (HINN) og Universitetet i Sørøst-Norge (USN) viser til at de mest alvorlige sakene skal rapporteres, både der det konkluderes med vitenskapelig uredelighet og der det ikke konkluderes med dette. De mindre alvorlige sakene trenger ikke å rapporteres.

6.2.5 Saker behandlet hos virksomhetene og rapportert til Granskingsutvalget i perioden 2018–2020

Dokumentanalysen viser at 13 av 21 virksomheter har behandlet én eller flere saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer i perioden 2018–2020.⁶¹ Til sammen er det behandlet 72 saker i de 13 virksomhetene. 23 av disse sakene er meldt inn til Granskingsutvalget.⁶² Av de 23 sakene er det i 9 saker avdekket alvorlige brudd. 7 av sakene er fra Universitetet i Oslo (UiO), 1 fra Universitetet i Agder (UiA) og 1 er fra Høgskolen i Østfold (HiØ). 21 saker førte til reaksjoner eller sanksjoner.

Figur 5 Oversikt over antall saker i perioden 2018–2020

UiT – Norges arktiske universitet (UiT) oppgir at de har behandlet fem saker i perioden 2018–2020. De svarer videre at de ikke har rapportert noen saker til Granskingsutvalget, men at de ville ha gjort det dersom det hadde blitt funnet alvorlige brudd.

⁶¹ Gjennomgang av svarbrev og mottatt dokumentasjon.

⁶² En av sakene gjelder en felles rapport fra NMBU og UiO og en av sakene er meldt inn fra felles redelighetsutvalg for HVO, HiMolde og Møreforskning.

Videre har Nord universitet (UiN) og OsloMet – storbyuniversitetet (OsloMet) svart at de ikke har behandlet noen saker om mulige brudd i perioden 2018–2020, og at de da heller ikke har meldt inn noen saker til Granskingsutvalget. Disse virksomhetene peker seg ut ved at de har publisert en del mer forskning enn de andre virksomhetene som ikke har behandlet saker om mulige brudd i den aktuelle perioden. I tillegg viser dokumentanalysen at flere mindre virksomheter både har behandlet saker om mulige brudd og rapportert saker til Granskingsutvalget.

Figur 6 Antall publikasjoner og saker om mulige brudd behandlet

Virksomhet	Antall publikasjoner i 2018–2020	Antall saker om mulige brudd behandlet i 2018–2020
UiO	19 276	22
NTNU	16 717	3
UiB	10 272	10
UiT	6 556	5
OsloMet	3 806	0
UiS	3 370	1
NMBU	3 127	8
USN	2664	3
HVL	2454	5
UiA	2498	4
UiN	1951	0
HINN	1353	0
NIH	832	0
HiØ	709	0
NHH	637	0
HiMolde	406	1
HVO	348	1
AHO	124	0
NMH	86	0
SA / SH	53	0
KHiO	10	1

Kilde: Database for statistikk om høyere utdanning (DBH) og Riksrevisjonens dokumentanalyse

6.2.6 Sanksjoner eller reaksjoner etter brudd

Forskningsetikkloven regulerer ikke spørsmålet om sanksjoner eller andre reaksjoner på grunnlag av brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Prop. 158 L (2015–2016) viser til at det vil være både en rett og en plikt for en forskningsinstitusjon å vurdere sanksjoner eller reaksjoner i saker der det er fastslått brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Dette må vurderes opp mot subjektive forhold, men kan blant annet være arbeidsrettslige sanksjoner eller pålagt etikkopplæring. En annen type reaksjoner er knyttet til det faglige innholdet i arbeidet, som for eksempel tilbaketrekking av en tildelt doktorgrad eller publiserte artikler.

I intervjuet med administrasjonen i FEK og Granskingsutvalget viser utvalget til at de oppfordrer institusjonene til å rapportere om reaksjoner eller sanksjoner etter brudd, og at noen få institusjoner

gjør dette. Utvalget oppgir videre at det er interessant for utvalget å motta informasjon om hvilke reaksjoner eller sanksjoner som et brudd medfører, ettersom det ikke er regulert i loven. Det kan føre til at relativt like saker behandles ulikt mellom institusjonene. Forskningsinstitusjonene har styringsrett etter arbeidsmiljøloven og kan gi reaksjoner av arbeidsrettslig karakter, for eksempel å pålegge den ansatte kurs eller opplæring. Det kan også være aktuelt med kontraktsrettslige reaksjoner (for eksempel å betale tilbake forskningsmidler til NFR). Granskingsutvalget kjenner imidlertid ikke til at dette har blitt gjort.⁶³

Dokumentanalysen viser at 21 av de 72 sakene som var til behandling hos virksomhetene i perioden 2018–2020, medførte reaksjoner eller sanksjoner.⁶⁴ Under følger en oversikt over hvilke reaksjoner og sanksjoner som ble gitt etter at bruddene ble avdekket, og hvilke vurderinger og tiltak som er gjennomført.

Reaksjoner og sanksjoner:

- avsluttet ph.d.-studium og ikke godkjent avhandling
- artikkel trukket fra avhandlingen og et errata⁶⁵ lagt inn i de trykte eksemplarene av avhandlingen
- vitenskapelig arbeid/artikkel/publikasjon/delrapport trukket tilbake
- korrigeringer i det vitenskapelige arbeidet
- avsluttet arbeidsforhold
- sak omtalt på intranett og brukes som eksempel i undervisning
- slettet delrapport
- registrerte kontakter informert om rettigheter
- data slettet fra artikkel
- forsker pålagt å sende en beklagelse til de berørte

Vurderinger og tiltak:

- avholdt seminar med temaet medforfatterskap
- retningslinjer gjennomgått og fulgt opp
- oppfølging av rutiner, prosedyrer, opplæring og informasjon
- behov for bedre rutiner for kvalitetssikring av interne forskningsprosjekter
- behov for bedre opplæring av forskerne, særlig med tanke på forskningsetikk
- enklere system for varsling av kritikkverdige forhold og oppfølging
- pålegg om retting, eventuelt trekking, av det vitenskapelige arbeidet
- corrigendum til tidsskriftet som også inneholdt en beklagelse
- oppfølging av svakheter ved den forskningsetiske praksisen ved fakultetet
- tiltak for å rette opp i institusjonens systemfeil
- nye informasjonssikkerhetstiltak med nye systemer
- styrket ressursbruken og bemanningen som skal oppdatere og implementere nødvendige tiltak
- opprettet GDPR-gruppe

---

⁶³ Møtet med FEK (administrasjonen) og Granskingsutvalget ble avholdt 21. oktober 2020 og verifisert 18. november 2020.

⁶⁴ Gjennomgang av svarbrev og mottatt dokumentasjon.

⁶⁵ Endringer som gjøres i en avhandling etter at den er bedømt, men før den går i trykken.

7 Konklusjoner

Målet med revisjonen er å kontrollere om de statlige forskningsinstitusjonene i UH-sektoren har lagt til rette for og sikrer at forskningen skjer i henhold til lov og anerkjente forskningsetiske normer og regler.

Konklusjoner

Revisjonen konkluderer med at de statlige forskningsinstitusjonene i UH-sektoren ikke gjør nok for å sikre at forskningen skjer i henhold til lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven) og anerkjente forskningsetiske normer og regler.

- Forskningsinstitusjonene har ikke etablert systemer som legger til rette for at alle ansatte som arbeider med forskning, får tilstrekkelig opplæring.
- Forskningsinstitusjonene har ikke gode nok systemer for å sikre at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget, behandlet og rapportert.

Konsekvensen av at de ansatte ikke får god nok opplæring eller ikke er kjent med virksomhetens meldesystemer, kan være at det blir vanskelig for den enkelte forsker å oppfylle sin egen aktsomhetsplikt og å vite hva som skal vurderes som mulig brudd, og hvordan det skal meldes/varsles. Uklare retningslinjer kan føre til at saker som blir behandlet og avsluttet på et lavere nivå i virksomheten, ikke blir rapportert til virksomhetens ledelse og/eller videre til Granskingsutvalget. Det kan medføre at mulige alvorlige brudd ikke blir oppdaget, og at nødvendige tiltak og forbedringer ikke blir gjennomført.

Forskere og forskningsinstitusjoner har et lovfestet ansvar for å sikre at all forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Forskningsinstitusjonene skal legge til rette for at forskerne enkelt kan følge god praksis, og ha et system for å avdekke og behandle eventuelle brudd på gode forskningsetiske normer. Manglende etterlevelse av normer og krav til forskningsetikk kan ha stor betydning for kvaliteten på og troverdigheten til forskningen. I 2017 kom det en ny lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven). Forskningsetikkloven med forskrift og forarbeider har gitt virksomhetene et tydeligere og mer konkret ansvar for å håndtere forskningsetiske spørsmål og å spre kompetanse innenfor forskningsetikk. Av forarbeidene til loven framgår det at institusjonene er ansvarlige for at alle som utfører eller deltar i forskningen, er kjent med anerkjente forskningsetiske normer. Dette ansvaret gjelder for alle offentlige og private institusjoner som har forskning som én av sine hovedoppgaver. Videre har forskningsinstitusjonene ansvaret for å følge opp og behandle alle tilfeller der det er spørsmål om et mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer, både alvorlige og mindre alvorlige brudd.

De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK) er etablert for blant annet å forebygge uredelighet i forskning, og de skal bidra til at forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente etiske normer. FEK består blant annet av Granskingsutvalget, som er en nasjonal ressurs som skal veilede forskningsinstitusjonene i behandling av uredelighets saker.

Med vitenskapelig uredelighet menes forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning.⁶⁶

Forskningsinstitusjonene har ikke etablert systemer som legger til rette for at alle ansatte som arbeider med forskning, får tilstrekkelig opplæring

Forskningsinstitusjonene skal i henhold til forskningsetikkloven § 5 sikre at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Det innebærer blant annet at de har ansvaret for nødvendig opplæring, og at alle som utfører eller deltar i forskningen er kjent med anerkjente forskningsetiske normer.

Prop. 158 L (2015–2016) viser til at forskningsinstitusjonene må arbeide aktivt og kontinuerlig for å etablere en forskningsetisk kultur og praksis.⁶⁷ Institusjonene kan ikke og skal ikke overta ansvaret fra den enkelte forsker, men de skal tilrettelegge for at forskeren kan ta sitt ansvar. Av forarbeidene framgår det at behovet for god oppfølging av forskere, og godt etablerte rutiner ved institusjonene er avgjørende for å sikre at forskningsetikk blir ivaretatt i den daglige forskningen.⁶⁸

Revisjonen har kontrollert om forskningsinstitusjonene har lagt til rette for at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer.

Revisjonen konkluderer med at forskningsinstitusjonene ikke gjør nok for å etterleve kravene om å legge til rette for at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer.

Revisjonen viser at ansvaret for forskningsetikk er lederforankret, men at praksisen og kulturen varierer mellom virksomhetene. Enkelte av virksomhetene har utviklet spesifikke tiltak og verktøy som skal bidra til at forskningen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer.

Virksomhetene har ikke fastsatt og dokumentert hva som er nødvendig opplæring av alle ansatte som arbeider med forskning. De fleste har kun dokumentert nødvendig opplæring for doktorgradskandidater og studenter. Det er bare Universitetet i Sørøst-Norge (USN) og Høgskulen på Vestlandet (HVL) som har dokumentert opplæringsbehovet for alle ansatte.

Tolv virksomheter gir tilbud om kurs til alle ansatte som arbeider med forskning, men i all hovedsak skjer opplæringen gjennom obligatoriske kurs gjennom utdanningene og for kandidater. I noen tilfeller er opplæringen obligatorisk også for veiledere. For alle andre ansatte er opplæringen frivillig.

Dersom virksomhetene skal kunne sikre at alle som utfører eller deltar i forskningen er kjent med anerkjente forskningsetiske normer, vil det være nødvendig å ha oversikt over opplæringsbehovet. Forskningsinstitusjonene har ikke etablert et system som viser at alle som utfører eller deltar i forskningen er kjent med anerkjente forskningsetiske normer. Opplæringen er ivaretatt og satt i system for studenter og kandidater gjennom studieplanen, men ikke for alle andre ansatte.

Det kan være vanskelig for den enkelte forsker å oppfylle sin egen aktsomhetsplikt, med å sikre at all forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer, dersom virksomheten ikke har lagt til rette for dette gjennom å sørge for at alle ansatte får nødvendig opplæring.

---

⁶⁶ Forskningsetikkloven § 8.

⁶⁷ Prop 158 L (2015–2016), s. 31.

⁶⁸ Prop 158 L (2015–2016), s. 59.

Forskningsinstitusjonene har ikke gode nok systemer for å sikre at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget, behandlet og rapportert

Forskningsetikkloven § 6 første ledd sier at forskningsinstitusjoner har ansvar for å behandle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Institusjonenes ansvar innebærer å forebygge, avdekke og saksbehandle mulige brudd på anerkjente forskningsetiske retningslinjer. Målet er å utvikle en kultur der institusjonen tar opp, vurderer og saksbehandler forskningsetiske spørsmål, og der saker ikke blir skjøvet under teppet.⁶⁹

Revisjonen har kontrollert om forskningsinstitusjonene har etablert systemer som sikrer at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget og behandlet.

Revisjonen konkluderer med at forskningsinstitusjonene ikke har gode nok systemer som sikrer at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget og behandlet. Videre er det uklart om virksomhetene rapporterer alle saker om mulige alvorlige brudd til Granskingsutvalget.

Systemer for å forebygge, avdekke og saksbehandle mulige brudd

En forutsetning for at virksomhetene kan saksbehandle mulige brudd er at de blir avdekket. Revisjonen har i denne sammenheng sett nærmere på virksomhetenes kvalitetssikringssystemer og systemer eller kanaler for å melde om brudd.

Institusjonene har et ansvar for å utvikle system for kvalitetssikring slik at de avdekker og har prosedyrer for å behandle saker om mulige brudd på forskningsetiske normer. Elleve institusjoner bruker kvalitetssikringssystemer eller verktøy som er egnet til å avdekke mulige brudd på forskningsetiske normer. For ti forskningsinstitusjoner er det uklart hvordan de gjennomfører kvalitetssikringen av egen forskning.

Alle virksomhetene har kanaler eller meldesystemer der man kan melde inn mulige brudd, men det er uklart om alle som jobber med forskning får informasjon om disse systemene. I RINO-undersøkelsen⁷⁰ oppgir 40,5 prosent av respondentene at de ikke har noen kunnskap om hvilke rutiner som skal følges for å melde fra om saker med mulig uredelighet.

Forskningsetikkloven § 6 tredje ledd sier at forskningsinstitusjoner skal fastsette retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Institusjonene er gjennom loven pålagt å opprette retningslinjer som omfatter:⁷¹

- hvordan de skal håndtere et varsel om en mulig uredelighetssak
- i hvilke tilfeller og på hvilket tidspunkt institusjonens redelighetsutvalg skal sette i gang behandling av en sak om mulige brudd på forskningsetiske normer
- rutiner for å revaske forskere som feilaktig er beskyldt for uredelighet
- hvordan andre uredelighetssaker skal behandles, og hvilke organer ved institusjonen som skal ta en endelig beslutning om disse

---

⁶⁹ Gyldendal Rettsdata, kommentar til forskningsetikkloven § 6 første ledd.

⁷⁰ Research Integrity in Norway - RINO (FEK 2018).

⁷¹ Gyldendal Rettsdata, kommentar til forskningsetikkloven § 6 tredje ledd.

14 av 21 forskningsinstitusjoner har mangelfulle retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd, hvorav 3 institusjoner ikke har utarbeidet retningslinjer. Bare 7 institusjoner⁷² har inkludert alle de pålagte kravene i sine beskrivelser av saksbehandlingen.

Virksomhetenes ledelse blir i hovedsak orientert om alle mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Med virksomhetens ledelse mener vi rektor, administrerende direktør eller styre. Tre virksomheter viser til at saker behandles på lavere nivå, og det er uklart om ledelsen blir orientert om alle mulige brudd.

Etterlevelse av kravene til redelighetsutvalg

Forskningsetikkloven § 6 andre ledd stiller krav til at forskningsinstitusjonene skal ha et redelighetsutvalg med nødvendig kompetanse innenfor forskning, forskningsetikk og jus. Videre skal utvalget ha minst ett medlem som ikke er ansatt ved institusjonen. Forskningsetikkforskriften § 2 viser til at redelighetsutvalget skal ha minst tre medlemmer.

Revisjonen viser at 20 virksomheter etterlever kravene til redelighetsutvalg. Én virksomhet har ikke opprettet et redelighetsutvalg som oppfyller kravene. Virksomheten har istedenfor opprettet et fagråd som behandler saker som omhandler publiseringer dersom det skulle oppstå tvister, men virksomheten viser til at arbeidet med å opprette et redelighetsutvalg er påbegynt.

Manglende rapportering til Granskingsutvalget

Forskningsetikkloven § 6 fjerde ledd stiller krav til at forskningsinstitusjonene skal rapportere til Granskingsutvalget om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Prop. 158 L (2015–2016) viser til at institusjonene plikter å rapportere alle saker «av et visst omfang, av en viss alvorlighet eller av en viss prinsipiell karakter» til Granskingsutvalget. Rapporteringsplikten er ikke nødvendigvis sammenfallende med definisjonen for vitenskapelig uredelighet. Hensynet bak bestemmelsen er å gi Granskingsutvalget kjennskap til alle uredelighetssaker, slik at de kan styrke kvaliteten i utvalgets kjerneoppgaver.

Revisjonen viser at det er ulikt hvordan virksomhetene etterlever kravet om å rapportere saker om mulige brudd til Granskingsutvalget. Det er usikkerhet knyttet til hvilke saker som skal vurderes og defineres som alvorlige brudd, og som dermed utløser institusjonens rapporteringsplikt. Noen rapporterer alle saker som behandles, og på denne måten sikrer de at Granskingsutvalget får den informasjonen de har behov for. Andre rapporterer kun saker som vurderes å være alvorlige brudd. Enkelte virksomheter svarer at de rapporterer saker som er behandlet av virksomhetens redelighetsutvalg. Det er uklart om saker om mulige alvorlige brudd som blir løst på lavere nivå, blir rapportert videre.

Fire virksomheter har retningslinjer som tydelig viser at rapporteringsplikten til Granskingsutvalget gjelder alle saker om mulige alvorlige brudd som er behandlet i hele virksomheten. To virksomheter har ikke fastsatt retningslinjer, eller tatt stilling til hvilke saker som vurderes som mulige alvorlige brudd, og som dermed skal rapporteres til Granskingsutvalget. Én virksomhet har lagt til grunn at saker der konklusjonen er at noen har handlet vitenskapelig uredelig, utløser rapporteringsplikten. Det er dermed uklart om alle saker om mulige alvorlige brudd som blir behandlet i virksomhetene, rapporteres videre til Granskingsutvalget. Uklare retningslinjer kan føre til at saker som blir behandlet og avsluttet på lavere nivå i institusjonen ikke blir rapportert videre til utvalget.

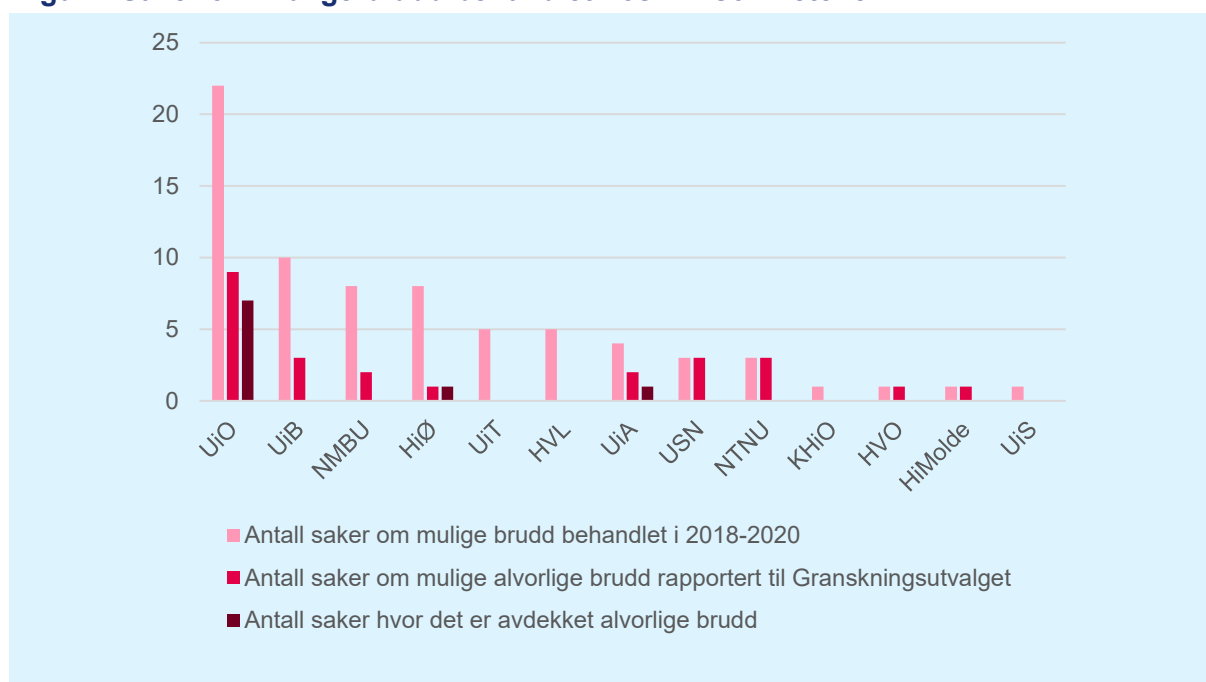
---

⁷² KHIO, NIH, NMH, NHH, HINN, USN og UiA.

Funnene samsvarer godt med Granskingsutvalgets oppfatning av at det ikke alltid får tilsendt rapporter om mulige alvorlige brudd, og at enkelte institusjoner rapporterer først når konklusjonen om et mulig brudd er klar.

Av Prop. 158 L (2015–2016) framkommer det at rapporteringsplikten ikke nødvendigvis er sammenfallende med definisjonen for vitenskapelig uredelighet. Flere av virksomhetene viser til at de bruker definisjonen for vitenskapelig uredelighet for å vurdere hva som er mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Hvordan virksomhetene definerer mulige alvorlige brudd, kan påvirke hvilke saker som rapporteres til Granskingsutvalget. Det kan også resultere i at saker om mulige alvorlige brudd på forskningsetiske normer ikke blir rapportert, fordi de ikke faller inn under vitenskapelig uredelighet.

Figur 7 Saker om mulige brudd behandlet hos virksomhetene

Det er store forskjeller mellom virksomhetene når det gjelder hvor mange saker om mulige brudd som er behandlet, og hvor mange saker om mulige alvorlige brudd som er rapportert til Granskingsutvalget i perioden 2018–2020. Revisjonen viser at to universiteter ikke har behandlet noen saker om mulige brudd i perioden, mens mindre høyskoler har behandlet én eller flere saker. Videre viser revisjonen at 13 virksomheter til sammen har behandlet 72 saker om mulige brudd i perioden. 23 av sakene er rapportert til Granskingsutvalget⁷³, og i 9 saker er det avdekket alvorlige brudd.

Ulik vurdering av likelydende saker mellom og innad i virksomhetene kan føre til ulik rapportering til Granskingsutvalget. Det kan igjen føre til at utvalget ikke får nødvendig kjennskap til uredelighetssaker og praksis hos institusjonene. Dette vil kunne påvirke utvalgets oppgave som etterprøvende instans, og utvalgets veiledende rolle ovenfor institusjonene.

⁷³ En av sakene gjelder en felles rapport fra NMBU og UiO og en av sakene er meldt inn fra felles redelighetsutvalg for HVO, HiMolde og Møreforskning.

Vedlegg 1:

Spørrebrev til virksomhetene om forskningsetikk

I 2017 kom ny lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven). Loven har gitt virksomhetene et tydeligere og mer konkret ansvar for håndtering av forskningsetiske spørsmål, og for å spre kompetanse innen forskningsetikk.

Riksrevisjonen skal i 2020 gjennomføre en etterlevelsesrevisjon om forskningsetikk. Vi skal kontrollere om forskningsinstitusjonene etterlever forskningsetikkloven §§ 5 og 6.

Lovens § 5 sier at forskningsinstitusjoner skal sikre at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Institusjonen har ansvaret for:

- a) nødvendig opplæring av kandidater og ansatte i anerkjente forskningsetiske normer og
- b) at alle som utfører eller deltar i forskningen, er kjent med anerkjente forskningsetiske normer.

Lovens § 6 viser til at forskningsinstitusjoner har ansvar for å behandle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Institusjonene skal:

- ha et redelighetsutvalg
- fastsette retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer
- rapportere saker om mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer til Granskingsutvalget

Riksrevisjonen sender dette brevet med spørsmål til alle statlige universiteter og høyskoler underlagt Kunnskapsdepartementet i forbindelse med vår kontroll.

Spørsmål til statlige universiteter og høyskoler om forskningsetikk

1. Hvordan sikrer virksomheten din at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer, jf. Forskningsetikkloven?
  - 1.1. Utover kravene i § 5 a og b, gjennomfører virksomheten andre tiltak for å sikre at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer?
  - 1.2. Hvem har ansvaret for å sikre at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer?
2. Hvordan sikrer forskningsinstitusjonen nødvendig opplæring av kandidater og ansatte i anerkjente forskningsetiske normer?
  - 2.1. Hvilke forskningsetiske retningslinjer/normer benytter virksomheten?
  - 2.2. Har virksomheten utviklet egne etiske eller fagspesifikke retningslinjer? Hvis ja; kan vi få tilsendt en kopi av eventuelle egne retningslinjer?
  - 2.3. Har virksomheten fastsatt og dokumentert hva som er nødvendig opplæring for å ivareta krav i forskningsetikkloven? Hvis ja; kan vi få tilsendt en kopi av eventuell dokumentasjon?
  - 2.4. Hvordan er opplæringen organisert? Sentralt eller på enheter/fakultet/institutt?
  - 2.5. Hvordan blir opplæringen gjennomført? (Kurs, nettkurs, skriftlig materiell, samtale)
  - 2.6. Hvem får tilbud om opplæring? Alle eller bare nyansatte? Hvilke stillingskategorier?
  - 2.7. Er opplæringen frivillig eller obligatorisk? Og hvem er den eventuelt obligatorisk for?
3. Hvordan sikrer forskningsinstitusjoner at alle som utfører eller deltar i forskningen, er kjent med anerkjente forskningsetiske normer?
  - 3.1. Har virksomheten et system for å følge opp at alle som skal ha opplæring får opplæring?

- 3.2. Blir opplæringen gjentatt ved eventuelle oppdateringer?
- 3.3. Har virksomheten en oversikt over hvem som har fått eller hvem som bør få hvilken opplæring og til hvilket tidspunkt? Hvis ja; kan vi få tilsendt et eksempel på dette?
4. Har forskningsinstitusjonen fastsatt retningslinjer for behandling av saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer? Kan vi få tilsendt en kopi av disse retningslinjene?
5. Har virksomheten et eller flere redelighetsutvalg?
  - 5.1. Hvem består redelighetsutvalget av?
  - 5.2. Hvordan bruker virksomhetene redelighetsutvalget?
  - 5.3. Er det fastsatt et mandat eller retningslinjer for redelighetsutvalget? Kan vi eventuelt få en kopi?
  - 5.4. Blir virksomheten sentralt orientert om alle mulige brudd?
  - 5.5. Rapporteres alle mulige brudd til Granskingsutvalget?
6. Hvilke retningslinjer har forskningsinstitusjonene for å rapportere om mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer til Granskingsutvalget? Kan vi få en kopi?
7. Har virksomheten kvalitetssikringsystemer og/eller verktøy for å avdekke mulige brudd?
  - 7.1. Hvordan fanger virksomhetene opp bruddene? Tips kanal/system?
  - 7.2. Hvilke rutiner har virksomheten for å vurdere og godkjenne artikler før publisering? Kan vi få tilsendt dokumentasjon?
  - 7.3. Skriver forskerne under på en erklæring for habilitet eller at forskningsetiske kriterier er fulgt?
8. Har virksomheten prosedyrer for å behandle saker om mulige brudd? Kan vi få tilsendt dokumentasjon?
  - 8.1. Hva vurderer virksomhetene som mulige alvorlig brudd på anerkjente forskningsetiske normer?
  - 8.2. Har virksomheten felles kriterier for vurdering av hva som er alvorlig brudd? Kan vi få tilsendt dokumentasjon?
  - 8.3. Hvem har ansvar for å vurdere og avgjøre hva som er alvorlige brudd?
  - 8.4. Er det enkelte forskningsområder i virksomhetene hvor det er større omfang av mulig brudd på forskningsetiske normer enn andre?
9. Hvilke saker om mulige brudd er behandlet i virksomheten i perioden 2018–2020? Kan vi få tilsendt en oversikt?
  - 9.1. Hvilke av disse sakene er meldt til Granskingsutvalget? Kan vi få oversikt over saker meldt til Granskingsutvalget der type brudd og forskningsområde framkommer?
  - 9.2. Har virksomhetene definert hvilke type saker som vurderes som mulige alvorlige brudd og som skal rapporteres til Granskingsutvalget? Hva utløser rapporteringsplikten?
  - 9.3. Rapporterer virksomheten alle saker med mulige alvorlige brudd eller bare saker hvor det er konkludert med alvorlige brudd?
  - 9.4. Bruker virksomheten «Veileder for forskningsinstitusjoners rapportering til Granskingsutvalget»?
10. Hva slags sanksjoner eller andre reaksjoner vurderes og/eller brukes av virksomhetene der det er fastslått brudd på anerkjente forskningsetiske normer?
  - 10.1. I hvor mange saker som er behandlet i perioden 2018–2020 er det avdekket alvorlige brudd?
  - 10.2. I hvor mange saker der det er avdekket brudd i perioden 2018–2020 er det vurdert og/eller gitt sanksjoner/reaksjoner? Og hvilke reaksjoner/sanksjoner er gitt?

10.3. Dersom det er avdekket brudd i virksomheten, hvilke vurderinger og eller tiltak er gjennomført i etterkant?

11. Hvordan opplever virksomheten samarbeidet med komiteene og utvalg i De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK)?

11.1. Bruker virksomheten retningslinjene til FEK?

11.2. Tar virksomheten kontakt med komiteene og utvalg ved behov for råd og veiledning?

Vi vil avtale med kontaktpersonen hvordan etterspurt dokumentasjon skal sendes inn.